

KAPITTEL 3

Gjennomgåelse av Avtalens artikler

Avtalens hoveddel består av 129 artikler. I tillegg består den av 49 protokoller, 22 vedlegg samt de ca. 1.300 EF-rettsakter som det henvises til i vedleggene. Omforent møtereferat fra forhandlingene og erklæringer avgitt av partene i fellesskap, gruppevis eller ensidig, vil dessuten ha betydning for tolkningen av forpliktelsenes innhold.

Det er bare EF-rettsakter som er kunngjort før 1. august 1991, som har vært gjenstand for forhandlinger og som eventuelt er gjort til EØS-forpliktelser. Det arbeides med en tilleggsprotokoll med rettsakter fra etter dette tidspunkt. Denne protokollen vil inneholde rettsakter som blir vurdert som uproblematiske av EFTA-landene. Tilleggsprotokollen vil eventuelt bli fremmet i en egen proposisjon til Stortinget som tilleggsavtale til EØS-avtalen.

I dette kapittel vil det bli gitt en beskrivende omtale av innholdet av Avtalen, artikkel for artikkel, samt av protokoller, vedlegg og erklæringer som antas å ha betydning for forståelsen av artiklene. Da omtalen ikke vil inneholde en fullstendig gjengivelse av de tekstene som omtales, forutsettes det at beskrivelsen leses i sammenheng med den enkelte artikkel. Beskrivelsen må også ses i sammenheng med de bestemmelser om tilpasning av EF-rettsakter til EØS-forpliktelser som er fastsatt i Avtalens Protokoll 1. Det er nærmere redegjort for innholdet i Protokoll 1 i slutten av dette kapittel.

Særskilt vedlegg 1 inneholder avtaleteksten i offisiell norsk versjon. Omtalen av den enkelte artikkel er ikke ment å være uttømmende, men må ses i sammenheng med hvor utførlig saksforholdet er behandlet i proposisjonens øvrige kapitler. Der Avtalen krever loyendring, vil forholdet dessuten bli omtalt i vedkommende Odelstingsproposisjon.

Der man i omtalen av de enkelte artikler viser til bestemmelser i EFs traktatgrunnlag, vil traktaten om opprettelse av Det europeiske økonomiske fellesskap (EØF-traktaten) i det følgende bli kalt Romatraktaten.

AVTALE OM DET EUROPEISKE ØKONOMISKE SAMARBEIDSSOMRÅDE (EØS)**Avtalens innledning**

EØS-avtalens innledning inneholder dels politiske og dels bredere økonomiske målsetninger.

Det oppstilles politiske rammer for økonomisk utvikling og miljø- og ressursforvaltning. På disse områdene skal utviklingen være bærekraftig og finne sted på grunnlag av føre-var-prinsippet. Samtidig fastlegges en målsetting om full sysselsetting og vektlegging av arbeidsmiljø- og arbeidslivsspørsmål. Ved videreutvikling av regler skal det legges til grunn et høyt beskyttelsesnivå for helse, sikkerhet og miljø.

Målsettingen om å opprette et dynamisk og ensartet samarbeidsområde grunnlagt på felles regler for økonomisk samkvem og like konkurransevilkår må ses i sammenheng med at samarbeidet også skal være basert på jevnbyrdighet, gjensidighet og balanse mellom fordeler, rettigheter og plikter for partene.

DEL I: FORMÅL OG PRINSIPPER*Artikkel 1*

angir Avtalens formål, nemlig å opprette et ensartet europeisk økonomisk samarbeidsområde. Dette skal oppnås ved å fremme en vedvarende og balansert styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom avtalepartene, med like konkurransevilkår og overholdelse av det felles regelverk.

For å nå dette mål, omfatter samarbeidet i henhold til Avtalens bestemmelser:

- fritt varebytte,
- fri bevegelse for personer,
- fri bevegelse for tjenester,
- fri bevegelse for kapital,
- opprettelse av et system som sikrer at konkurransen ikke vris og at reglene overholdes på samme måte i hele samarbeidsområdet, og
- et nærmere samarbeid på andre områder, slik som forskning og utvikling, miljøet, utdanning og forhold vedrørende arbeidslivet m.v.

Artikkel 2

inneholder enkelte definisjoner. Med «Avtalen» menes ifølge bokstav a) for det første Avtalens hoveddel med dens 129 artikler. Dessuten inngår 49 protokoller (S.v. 1 s. 32-191) og 22 vedlegg (S.v. 1 s. 192-405), samt de ca. 1.300 EF-rettsakter, det vil si det avledede regel-

verk, som vedleggene henviser til (S.v.2, Bind 1-12).

Av bokstav b) fremgår det at når Avtalen bruker uttrykket «EFTA-stater» betyr dette de EFTA-land som samtidig er parter i EØS-avtalen.

Bokstav c) inneholder en definisjon av uttrykket «Avtaleparter» i forhold til EF og EFs medlemsland. Dette kan bety Fellesskapet og medlemslandene, eller bare Fellesskapet, eller bare medlemslandene. Hvilket innhold man skal legge i begrepet «Avtaleparter» må avgjøres ut fra den enkelte avtalebestemmelse og den myndighet henholdsvis Fellesskapet selv og medlemslandene har i henhold til Fellesskapets eget traktatgrunnlag. For den altoverveiende del av Avtalens virkefelt innehar Fellesskapet myndighet på medlemslandenes vegne og blir derfor å anse som avtalepart.

Artikkel 3

fastslår det utgangspunkt at avtalepartene skal treffe alle egnede tiltak for å oppfylle forpliktelsene under EØS-avtalen. Partene plikter å avstå fra tiltak som kan sette Avtalens målsetninger i fare, samt å legge til rette for samarbeidet innen EØS.

Artikkel 4

inneholder et grunnleggende prinsipp, nemlig forbudet mot forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet. Det skal i alminnelighet gjelde for alle områder av EØS-samarbeidet. Prinsippet er viktig for å oppnå Avtalens formål slik dette er definert i Artikkelen 1, og finnes også i EFs traktatgrunnlag (Roma-traktatens art. 7). Prinsippet gjelder bare innenfor de områder Avtalen regulerer og skal sikre mot at borgere og bedrifter fra andre EØS-land underkastes strengere regler eller stilles faktisk eller rettslig dårligere enn innenlandske borgere og virksomheter under samme forhold. Forbudet mot forskjellsbehandling kan også ramme skjult forskjellsbehandling f.eks. ved at man utformer nasjonale krav med henblikk på at de i praksis bare skal kunne oppfylles av egne borgere. Prinsippet forbyr imidlertid ikke forskjellsbehandling som er saklig begrunnet i andre forhold enn nasjonalitet, dersom grunnen er tilstrekkelig tungtveiende til å rettferdiggjøre den faktiske forskjellsbehandling.

Noen av Avtalens bestemmelser gir dessuten uttrykkelig adgang til forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet. Forbudet fravikes f.eks. gjennom adgangen til å forbeholde for egne borgere stillinger som indirekte eller direkte medfører offentlig myndighetsutøvelse (Artikkel 28). Et annet eksempel er

adgangen til særbehandling av fremmede borgere når det gjelder etablering når restriksjonene er fastsatt ved lov eller forskrift og begrunnet i hensynet til offentlig orden, sikkerhet og folkehelsen (Artikkel 33). Det kan også vises til Avtalens Vedlegg VIII og XII (S.v. 1 s. 329 og 342) som fastsetter at Norge kan opprettholde eksisterende begrensninger i utlendingers adgang til å etablere seg eller investere i fiskerier.

Artikkel 4 er ikke til hinder for at en avtalepart anvender strengere bestemmelser enn dem som anvendes av andre EØS-land på samme rettsområde, selv om dette kan ha negativ virkning f.eks. for konkurransevnen, så lenge reglene gjelder likt for alle. Forbudet mot forskjellsbehandling innebærer altså ikke et krav om at innenlandsk næringsliv i enhver henseende skal ha samme vilkår som ellers i EØS. Forbudet skal forhindre en EØS-part i å behandle borgere og bedrifter fra andre EØS-land dårligere enn sine egne.

Artikkel 5

fastlegger at avtalepartene alltid har rett til å kunne ta opp en sak den anser å være av viktighet enten i EØS-komiteén eller i EØS-rådet. Denne retten til å ta opp en viktig sak også på politisk nivå gjelder alle områder som dekkes av Avtalen. Medmindre saken er særlig presserende, skal den først drøftes i EØS-komiteén. Saksgangen er nærmere behandlet i omtalen av Artiklene 89 og 92.

Retten som er beskrevet i denne bestemmelsen, innebærer at enhver sak kan bringes inn for behandling på et høyere nivå. Det er derfor en form for ankerett Artikkelen i realiteten fastlegger.

Artikkel 6

Bakgrunnen for bestemmelsen er at Avtalen gjør store deler av EFs regelverk til forpliktelser som skal gjelde i hele EØS. I EF praktiseres dette regelverket i samsvar med de relevante avgjørelser fra EF-domstolen. For å sikre mest mulig enhetlig praktisering i hele EØS, fastslår Artikkel 6 at også EØS-bestemmelsene, så langt de i sitt materielle innhold er identiske med EFs tre grunnleggende traktater og det regelverk som er vedtatt med hjemmel i disse traktatene, skal tolkes i samsvar med EF-domstolens avgjørelser frem til tidspunktet for undertegning av Avtalen. At man har satt skjæringspunktet ved undertegningen, skyldes at man av prinsipielle grunner ikke kan godta å bli bundet av den rettskapende virksomhet som finner sted gjennom avgjørelser av en av avtalepartenes organ.

Fortolkninger foretatt av EF-domstolen etter dette tidspunkt vil således ikke være rettslig bindende for EFTA-landene. Målsettingen om ensartethet tilsier imidlertid at EFTA-domstolen og EF-domstolen så langt mulig gjensidig legger vekt på hverandres avgjørelser også etter undertegningstidspunktet.

Artikkel 7

er først og fremst en bestemmelse om hvordan EØS-forpliktelser skal gjennomføres i de nasjonale rettssystemer i EFTA-landene. Artikkelen fastslår det nokså selvsagte at de EF-rettsakter som det henvises til, eller som er omhandlet i Avtalens vedlegg, samt de vedtak som blir fattet av EØS-komiteén som ledd i beslutningsprosessen, skal være bindende for Avtalens parter. Videre fastsetter Artikkelen at de forpliktelser som svarer til EF-forordninger, skal gjennomføres i nasjonal rett som de lyder. For Norges del vil dette tildels skje ved såkalt inkorporering gjennom lov- eller forskriftsvedtak, slik at forpliktelsene ord for ord blir en del av norsk rett. Ved gjennomføring av forpliktelser som svarer til EF-direktiver, fastslår Artikkelen at myndighetene har valgfrihet når det gjelder form og metode for nasjonal gjennomføring.

Når det gjelder bakgrunnen for Artikkelen, vises til proposisjonens kapittel 8.

DEL II: DET FRIE VAREBYTTE

Del II består av 5 kapitler. Det første inneholder en del grunnleggende bestemmelser: hvilke varer Avtalen omfatter (inkludert opprinnelsesregler), forbud mot toll og mengdemessige begrensninger, særlige unntaksregler for det frie varebytte, begrensninger i bruk av interne avgifter, samt regler om handelsmonopoler. Annet kapittel inneholder særlige regler for landbruks- og fiskerivarer. Tredje kapittel omhandler samarbeid i tollsaker og om handelslettelsener. Fjerde kapittel inneholder en del andre regler om det frie varebytte, bl.a. om ikke-tollmessige handelshindringer, om energi, om beskyttelsestiltak samt om anti-dumpingtiltak o.l. Kapittel 5 omfatter særlige regler for kull- og stålprodukter.

Kapittel 1: Grunnleggende prinsipper

Artikkel 8

bestemmer at det skal være fritt varebytte mellom avtalepartene i samsvar med bestemmelsene i Avtalen.

Den sier videre at Avtalens bestemmelser om tollfrihet, forbud mot mengdemessige begrensninger i samhandelen og forbud mot forskjellsbehandling ved bruk av interne avgif-

ter (Artiklene 10 til 15), bestemmelsen om landbruksvarer underlagt frihandel (Artikkel 19), bestemmelsene om fisk og andre produkter fra havet (Artikkel 20), bestemmelsene om eksportrestriksjoner i spesielle situasjoner, forbud mot anti-dumpingtiltak og bestemmelsene om kull- og stålprodukter (Artikkel 25 til 27), bare skal få anvendelse på produkter som har opprinnelsesstatus innenfor EØS.

Videre angir Artikkelen at Avtalens bestemmelser, med mindre annet er særskilt angitt (se Artikkel 20 om fisk og andre produkter fra havet, og Avtalens Protokoll 9), bare får anvendelse for:

- industrivarer, slik disse er definert i kapitlene 25 til 97 etter eksisterende tollnomenklatur (Det harmoniserte system) med enkelte unntak, gjengitt i Avtalens Protokoll 2 (S.v. 1 s. 34), og for
- bearbejdede landbruksvarer, slik disse fremgår av Avtalens Protokoll 3 (S.v. 1 s. 34).

Artikkel 9

viser til Avtalens Protokoll 4 (S.v. 1 s. 44) som fastlegger opprinnelsesreglene. Disse skal gjelde med forbehold for GATT-forpliktelser som er eller måtte bli inngått av avtalepartene. Opprinnelsesreglene angir de kriterier som skal oppfylles for at en vare skal få preferansebehandling i form av tollreduksjon eller tollfrihet og gis fri sirkulasjon i EØS. Formålet med opprinnelsesreglene er å forebygge vridning i handelen som følge av at avtalepartene har forskjellige tollsatser overfor tredjeland.

Opprinnelsesreglene i EØS bygger på det felles regelverk i Protokoll 3 til de frihandelsavtalene av 1973 mellom EFTA-landene og EF.

I henhold til Avtalens Protokoll 4 skal en vare uten videre ha opprinnelse i et EØS-land om den er fremstilt der uten innsatsvarer fra tredjeland. Alternativt kan en vare være fremstilt i et EØS-land ved bearbeiding eller behandling av råvarer eller innsatsvarer fra tredjeland. Det forutsettes at denne bearbeidingen oppfyller visse krav som er nærmere beskrevet i prosesslisten i Avtalens Protokoll 4, Tillegg II (S.v. 1 s. 58). Det vises til nærmere omtale i proposisjonens kapittel 4.

Prosesslisten gjelder alle varer som omfattes av EØS-avtalen. Av denne listen fremgår den minste bearbeiding som er nødvendig for at det ferdige produkt skal få opprinnelse innenfor EØS og dermed oppnå preferansebehandling. I listen er det innarbeidet enkelte prosentregler som kan benyttes som et alternativ til de mer kompliserte bearbeidingskra-

vene. De alternative prosentregler angir grenser for hvor mye materialer fra tredjeland som kan benyttes.

Reglene gir også mulighet til på visse betingelser å benytte inntil 10 pst. tredjelandsmaterialer utover det som fremgår av de øvrige reglene, den såkalte toleranseregel. Denne bestemmelsen omfatter ikke tekstil- og konfeksjonsvarer, der toleransereglene er strengere. Avtalens Protokoll 4 åpner også for muligheten til å foreta bearbeiding av materialer utenfor EØS, uten at dette fører til tollbelastning ved reimport av de ferdige varer. Forutsetningen er at disse varene er resultat av en bearbeiding av materialer som hadde opprinnelsesstatus før de ble eksportert, og at bearbeidingsverdien ikke utgjør mer enn 10 pst. av varenes samlede verdi. Denne bestemmelsen gjelder ikke for tekstil- og konfeksjonsvarer.

Protokollen inneholder bestemmelser som tillater bearbeiding av innsatsvarer fra tredjeland i hele EØS, slik at et produkt kan oppnå opprinnelsesstatus også ved arbeidsdeling mellom forskjellige land i EØS, såkalt full kumulasjon. Bestemmelsen gjelder også for tekstil- og konfeksjonsvarer.

Opprinnelsesreglene krever generelt at varer skal være forsynt med opprinnelsesdokumentasjon, enten varesertifikat EUR. 1 eller fakturaerklæring. Det forutsettes videre et utvidet samarbeid mellom tollmyndighetene i EØS. Partene forplikter seg til å treffe tiltak mot overtredelser av reglene, inkludert forhold der det gis uriktige opplysninger.

Avtalens Protokoll 49 (S.v. 1 s. 191) fastslår bl.a. at opprinnelsesreglene skal gjelde tilsvarende ved import av produkter fra de spanske enklavene Ceuta og Melilla i Marokko, som fra EF.

Artikkel 9 inneholder også en bestemmelse om at avtalepartene skal søke å forenkle opprinnelsesreglene og utvide tollsamarbeidet. Det vil bli foretatt gjennomganger med to års mellomrom med sikte på å finne hensiktsmessige tiltak. Første gjennomgang vil finne sted innen utgangen av 1993.

Artikkel 10

setter forbud mot toll på import og eksport og avgifter som har tilsvarende virkning. Dette gjelder også fiskaltoll, dvs. toll og andre avgifter med tilsvarende virkning som hovedsakelig har til formål å skaffe inntekter til staten. Forbudet mot fiskaltoll innebærer imidlertid ikke noe forbud mot interne avgifter, forutsatt at det ikke favoriserer innenlandsk produserte varer.

Avtalens Protokoll 5 (S.v. 1 s. 141) innebærer visse unntak for Sveits og Liechtenstein, idet disse to land får opprettholdt adgangen

til å pålegge fiskaltoll på varer som er oppregnet i et eget vedlegg. EØS-komiteen skal gjennomgå situasjonen på dette området innen utgangen av 1996.

Under EFTA-landenes frihandelsavtaler av 1973 ble toll på de fleste industrivarer avviklet i løpet av perioden frem til 1977. For de fleste mer sensitive varer gikk imidlertid tollnedtrappingen frem til 1980, mens toll på enkelte av de mest sensitive varene først ble fullt avviklet i 1984.

Tollfrihet for de fleste varer som omfattes av EØS-avtalen er således blitt gjennomført allerede under EFTA-landenes frihandelsavtaler med EF. Denne tollfrihet videreføres i EØS-avtalens Artikkel 10. Vareomfanget i EØS-avtalen er utvidet på området fisk, fiskeprodukter samt bearbejdede landbruksvarer.

Artikkel 11

setter forbud mot mengdemessige importrestriksjoner og alle tiltak med tilsvarende virkning. Slike importrestriksjoner ble opphevet da EFTA-landenes frihandelsavtaler med EF trådte i kraft i 1973, mens tiltak med tilsvarende virkning ble avviklet innen 1. januar 1975. Artikkelen viderefører således gjeldende bestemmelser i frihandelsavtalene. Artikkelen har samme ordlyd som Romatraktatens art. 30 og må derfor i henhold til Artikkel 6 forstås i samsvar med EF-domstolens avgjørelser vedrørende denne bestemmelsens innhold. Det foreligger en omfattende rettspraksis som kan sammenfattes med at forbudet i Artikkel 11 omfatter alle handelshindringer som direkte eller indirekte hindrer samhandelen mellom avtalepartene. I de avgjørelser hvor EF-domstolen har måttet foreta en avveining mellom prinsippet om fritt varebytte og interesser som kommer i konflikt med prinsippet, har den slått fast at et produkt som kan omsettes lovlig i ett medlemsland, også skal kunne omsettes i de andre. Den har likevel slått fast at regler som rent faktisk virker handelshindrende, ikke nødvendigvis behøver å være i strid med Artikkel 11, så fremt de tilgodeser viktige samfunnsmessige hensyn og ikke går lenger enn strengt nødvendig for å ivareta dem. Det er dette som gjerne kalles «Cassis de Dijon»-prinsippet. Tiltak begrunnet ut fra forbrukerhensyn, miljøvern, hensynet til arbeidsmiljøet og effektiv skatte/avgiftskontroll, har f.eks. vært akseptert av EF-domstolen. «Cassis de Dijon»-prinsippet gjelder ikke på såkalt harmoniserte områder. Dersom handelshindringen ikke bare innebærer reell, men også formell forskjellsbehandling, kan bare helt spesielle omstendigheter nevnt i Artikkel 13, rettfærdiggjøre tiltaket.

Artikkel 12

setter forbud mot kvantitative eksportrestriksjoner og alle tiltak med tilsvarende virkning. Dette er også en videreføring av tilsvarende bestemmelse i EFTA-landenes frihandelsavtaler med EF.

Artikkel 13

gir adgang til å forby eller legge restriksjoner på import, eksport eller transitt når dette skjer ut fra hensynet til offentlig moral, orden og sikkerhet, vern om menneskers og dyrs helse, plantelivet, nasjonale skatter av kunstnerisk, historisk eller arkeologisk verdi eller den industrielle eller kommersielle opphavstrett. Det vises for øvrig også til drøftelsen under Artikkel 11.

For de produkter det er særbestemmelser for i Avtalens vedlegg, reguleres produktomsetningen av disse bestemmelsene. I dette regelverket inngår vanligvis en beskyttelsesklausul som etter nærmere kriterier kan anvendes. Bestemmelsene i Artikkel 13 vil derfor i første rekke komme til anvendelse på de områder som ikke dekkes gjennom Avtalens vedlegg.

Artikkel 14

fastslår at avtalepartene ikke skal favorisere innenlandske varer ved at tilsvarende varer fra andre EØS-land pålegges høyere - direkte eller indirekte - interne avgifter. Artikkelen setter også forbud mot å bruke avgifter på varer importert fra EØS-land til å gi produksjon av andre varer indirekte beskyttelse.

Artikkel 15

fastslår at for varer som eksporteres til andre EØS-land, kan refusjon av direkte eller indirekte interne avgifter ikke overstige de avgifter som faktisk er blitt pålagt.

Artikkel 16

fastslår at statlige handelsmonopoler skal tilpasses slik at de ved innkjøp og salg ikke forskjellsbehandler på grunnlag av nasjonalitet. Det samme krav gjelder også i forhold til innkjøpsvirksomhet der det offentlige øver innflytelse eller har delegert sin myndighet til andre. Artikkelen, som har sitt utgangspunkt i Romatraktatens art. 37, forplikter handelsmonopoler som handler med varer som dekkes av EØS-avtalen, til også i fremtiden å føre en innkjøpspolitikk som ikke forskjellsbehandler på grunnlag av nasjonalitet. Det vises nærmere til drøftelsene vedrørende statlige handelsmonopoler i proposisjonens kap. 4.

Kapittel 2: Landbruks- og fiskerivarer*Artikkel 17*

viser til Avtalens Vedlegg I (S.v. 1 s. 192) som inneholder de nærmere bestemmelser om veterinære og plantesanitære forhold. Det legges opp til et utstrakt samarbeid om disse spørsmål innenfor EØS, med sikte på mest mulig enhetlig regelverk fra 1. januar 1993. På enkelte områder har Norge oppnådd overgangsbestemmelser som gir adgang til å beholde nasjonale regler. Grensekontrollen blir opprettholdt mellom EFTA-landene og EF slik at kontrollen med plante- og dyrehelse kan ivaretas.

Artikkel 18

gjelder varer, i første rekke landbruksvarer, som faller utenfor Artikkel 8, og dermed ikke dekkes av EØS-avtalens alminnelige bestemmelser. Med forbehold for særlige ordninger for handelen med landbruksvarer og for Artikkel 13, skal avtalepartene sørge for at det ikke eksisterer andre handelshindringer som motvirker følgende regelverk:

- bestemmelsene om veterinære og plantesanitære forhold i Artikkel 17,
- Avtalens Protokoll 12 (S.v. 1 s. 154) og Avtalens Vedlegg II (S.v. 1 s. 225) om tekniske forskrifter, standarder, prøving og sertifisering

Artikkel 19

pålegger avtalepartene å undersøke problemer som måtte oppstå i samhandelen med landbruksvarer og søke egnede løsninger. De skal også søke å oppnå en gradvis utvidelse av handelen med landbruksvarer. Artikkelen bestemmer videre at avtalepartene før utgangen av 1993 og senere med to års mellomrom, skal gjennomgå vilkårene for handel med landbruksvarer.

I lys av disse gjennomgåelsene og innenfor rammen av avtalepartenes landbrukspolitik og resultatet av GATTs Uruguay-runde, vil avtalepartene avgjøre ytterligere reduksjon av handelshindringer for landbruksprodukter. Forutsetningen for egnede nye felles tiltak med utgangspunkt i denne utviklingsklausulen, er i henhold til Artikkelen nr. 4 at tiltakene er til gjensidig fordel for avtalepartene. Også de eksisterende frihandelsavtalene mellom de enkelte EFTA-land og EF inneholder en utviklingsklausul for handel med landbruksprodukter.

Artikkel 20

viser til Avtalens Protokoll 9 (S.v. 1 s. 143) som inneholder bestemmelsene om handel med fisk og andre marine produkter.

Protokollens artikkel 1 innebærer at EFTA-landene gir EF fri markedsadgang for fisk og fiskeprodukter fra Avtalens ikrafttredelse. Norge har i dag meget lave tollsatser overfor EF for disse produktene. Dette betyr at EF får samme vilkår som EFTA-landene har på hverandres markeder, med tilsvarende unntak, jf. artikkel 1 i Protokoll 9.

EF skal fra Avtalens ikrafttredelse fjerne toll overfor EFTA-landene på fersk og frossen torsk, hyse og sei, samt kveite og blåkveite. Det samme gjelder saltfisk og tørrfisk av torsk samt saltede fileter av torsk og annen hvitfisk. Det er også oppnådd tollfrihet for fiskepinner, kaviar og kaviaretterlikninger. For annen fisk og fiskeprodukter, bl.a. levende fisk, fersk og frossen fisk, øvrige fiskefileter, skaldyr og bløtdyr, og de gjenstående bearbeidede produktene, herunder brisling og hermetikk, trappes tollene ned til 30 prosent av dagens satser pr. 1. januar 1997. For noen produkter; laks, sild, makrell, kamskjell, sjøkreps, herdet marint fett og reker, er ingen tolltelletelser oppnådd.

Protokoll 9 har dessuten bestemmelser om konkurranseforhold i fiskerinæringen. Konkurranserevidende statsstøtte skal utvikles, og heller ikke markedsordningene i fiskerisektoren skal tillates å vri konkurransen. Partene vil arbeide for å sikre konkurransevilkår som gjør det mulig å avstå fra anti-dumpingtiltak og utjevningstoll. I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er det enighet om at EF sammen med interesserte EFTA-land før ikrafttredelsen av Avtalen skal vurdere om vilkårene er til stede for anvendelse av Avtalens Artikkel 26 for fiskerisektoren, uavhengig av innholdet i Protokoll 13, 1. ledd. Dette innebærer at EF på visse vilkår vil kunne avstå fra anti-dumpingtiltak selv om EFs regelverk vedrørende handel med fisk og fiskeprodukter ikke fullt ut er innarbeidet i Avtalen som EØS-forpliktelser.

Protokollen fastsetter at avtalepartene skal treffe nødvendige tiltak for å sikre deres fiskefartøyer gjensidig adgang til havner, første-hånds markedsinnretninger m.v. I omforent møtereferat fra forhandlingene til Protokoll 9 (S.v. 1 s. 425) er det enighet om at interesserte EFTA-land og EF skal fortsette drøftelser om tilpasning av lovgivningen med sikte på å finne tilfredsstillende ordninger for transitt. I tillegg har EF i en ensidig erklæring (S.v. 1 s. 432) gitt uttrykk for at dersom man ikke når frem til et gjensidig akseptabelt arrangement for transitt, er det EFs forståelse at saken kan tas opp i EØS-komiteén i henhold til artikkel 6 i Protokoll 9. Dersom EØS-komiteén ikke når frem til enighet, vil Avtalens Artikkel 114 kunne komme til anvendelse.

Kapittel 3: Samarbeid i tollsaker og om handelslettelser

Artikkel 21

henviser til Avtalens Protokoll 10 (S.v.1 s. 148) som inneholder bestemmelser om forenkling av kontroll og formaliteter på grensene. Artikkelens formål er å sikre mest mulig rasjonell trafikkavvikling ved grensepasseringer i hele EØS-området.

Artikkelen viser også til Avtalens Protokoll 11 (S.v. 1 s. 151) som inneholder en bestemmelse om gjensidig bistand i tollsaker. Styrking av tollsamarbeidet er nødvendig for at toll- og avgiftsmyndighetene i avtalelandene skal kunne opprettholde en ønsket grad av kontroll. Slik kontroll skal sikre innbetaling av toll og avgifter og at inn- og utførselsforbud og restriksjoner blir overholdt. Artikkelen omhandler samarbeid om forenkling av handelsprosedyrer. Med handelsprosedyrer menes administrative ordninger og dokumentasjon som følger en vare fra produsent til leveringssted.

EFTA-landene og EF har allerede inngått to konvensjoner som skal lette handelen, nemlig konvensjonen for enhetsdokumentet SAD (Single Administrative Document) og transittkonvensjonen, begge fra 1987. Arbeidet med tilrettelegging av handelen forøvrig foregår i EF primært ved fellesskapsprogrammer. EFTA-landene deltar også i EFs TEDIS-program (elektronisk utveksling av handelsdokumentasjon). Ytterligere tiltak som skal lette handelen skal skje i samsvar med Avtalens Del VI. I denne del av Avtalen gjøres det rede for hvordan samarbeidet om tilrettelegging av handelen skal legges opp.

Bestemmelsene i Artikkel 21 gjelder alle varer.

Artikkel 22

fastslår at dersom en av partene reduserer det effektive nivå på sine tollsatser eller avgifter overfor tredjeland, eller vurderer å suspendere anvendelsen av dem, skal EØS-komiteén så vidt mulig underrettes om dette senest 30 dager før iverksettelse av en slik reduksjon. Dette er en videreføring av gjeldende bestemmelse i Norges Frihandelsavtale med EF av 1973.

Kapittel 4: Andre regler om det frie varebytte

Artikkel 23

viser til særlige bestemmelser som regulerer omsetningen av varer. Disse finnes i Avtalens Protokoll 12 (S.v. 1 s. 154) og Avtalens Vedlegg II (S.v. 1 s. 225), Avtalens Protokoll 47

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

(S.v. 1 s. 186) samt Avtalens Vedlegg III (S.v. 1 s. 269).

Gjennom Artikkelen referanse til Protokoll 12 legges det opp til at EFTA-landene og EF så vidt mulig skal inngå parallelle avtaler om gjensidig godkjenning av prøvingsresultater m.v. med tredjeland. Slike avtaler vil bli forhandlet etter initiativ fra Kommisjonen, men vil bli drøftet med EFTA-landene i EØS-komiteén i henhold til reglene om informasjons- og rådslagningsprosedyren i Avtalens Del VII, kapittel 2.

Avtalens Vedlegg II inneholder en oversikt over Avtalens regler om produktkrav. Disse omfatter bl.a. områdene næringsmidler, kjemikalier, kjøretøy og traktorer. Under de enkelte områdene fremgår hvilke overgangsordninger som gjelder for EFTA-landene.

Artikkelen viser også til Protokoll 47 om avskaffelse av tekniske hindringer i handel med vin. Avtalepartene skal tillate import og salg av vin i samsvar med de bestemmelser om produktdefinisjon, onologisk praksis, produktsammensetning og krav til omsetning som er fastlagt i appendix til Protokoll 47. Bestemmelsene gjelder bare vin basert på druer og får anvendelse på handel mellom EFTA-land og EF.

Artikkelen viser dessuten til Avtalens Vedlegg III vedrørende reglene for produktansvar. Disse reglene stemmer i substans langt på vei overens med den norske lov om produktansvar, men visse mindre justeringer vil likevel være nødvendige.

Artikkel 24

viser til Avtalens Vedlegg IV (S.v. 1 s. 270) som inneholder bestemmelsene om energi. EF har i dag enda ikke noen felles energipolitikk, selv om en slik er under utvikling. Det har derfor bare vært grunnlag for å trekke inn energisektoren i begrenset grad i EØS-forhandlingene. EØS-avtalen etablerer felles regelverk når det gjelder rapportering av planlagte investeringer på energisektoren, tilsetningsstoffer i bensin, bruk av oljeprodukter for produksjon av elektrisk energi, etc.

Artikkel 25

fastsetter at dersom overholdelse av reglene i Artikkel 10 om opphevelse av toll og Artikkel 12 om opphevelse av kvantitative eksportrestriksjoner kan medføre betydelige vanskeligheter for en avtalepart, gir Artikkel 25 adgang til å anvende beskyttelsestiltak for å avverge slike vanskeligheter når de skyldes enten:

- reeksport via en annen avtalepart til et tredjeland som det første land oppretthol-

der kvantitative eksportrestriksjoner eller toll overfor eller tiltak eller avgifter med tilsvarende virkning for vedkommende vare, eller

- eksporten kan føre til alvorlig mangel på en vare som har avgjørende betydning for den eksporterende avtalepart.

Beskyttelsestiltak som innføres i henhold til denne Artikkel, skal iverksettes i samsvar med de fremgangsmåter som er fastsatt i Artikkel 113.

Artikkel 26

fastslår at medmindre annet er særskilt angitt i Avtalen, skal det i handelen i EØS-området ikke anvendes anti-dumpingtiltak eller beskyttelsestoll, og heller ikke tiltak mot ulovlig handelspraksis som kan tilskrives tredjeland. Bestemmelsen i Artikkel 26 må ses på bakgrunn av at de felles konkurranseregler i EØS-avtalen og en likeverdig håndhevelse av dem i hele samarbeidsområdet, gjør slike tiltak overflødige. Det vises til proposisjonens kapittel 4.3.

Avtalens Protokoll 13 angir den nærmere rekkevidden av plikten til å avstå fra anti-dumping- og utjevningstiltak. Artikkel 26 omfatter i henhold til Protokollen, de områder hvor EFs regelverk er fullt ut innarbeidet i Avtalen. Protokollens vilkår er med andre ord oppfylt i og med at regelverket er blitt en integrert del av Avtalen.

Protokollen fastslår videre at Artikkel 26 ikke omfatter slike tiltak som innføres for å hindre omgåelse av anti-dumpingtiltak og utjevningstoll som en avtalepart har rettet mot tredjeland.

Protokoll 9 om handel med fisk og andre marine produkter forplikter dessuten partene til å gjøre sitt beste for å sikre konkurransevilkår som gjør det mulig for de andre partene å avstå fra å anvende slike tiltak.

I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er det ytterligere enighet om at EF, uavhengig av innholdet i Protokoll 13, 1. ledd, på visse vilkår kan forplikte seg til å avstå fra antidumpingtiltak i henhold til Artikkel 26, selv om EFs regelverk vedrørende handel med fisk og fiskeprodukter ikke fullt ut er innarbeidet i Avtalen.

Kapittel 5: Kull- og stålprodukter

Artikkel 27

viser til at bestemmelser og ordninger vedrørende kull- og stålprodukter er nedfelt i Protokollene 14, (S.v. 1 s. 155) og 25, (S.v. 1 s. 170).

Avtalens Protokoll 14 omhandler handel med kull- og stålprodukter. Protokollen får

anvendelse for de produkter som idag er omfattet av de bilaterale Frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og EF. Det fremgår av Protokollen at det innenfor EØS ikke skal være kvantitative restriksjoner på eksport, tiltak med tilsvarende effekt, eller toll- og avgifter på kull- og stålprodukter. Heller ikke skal det innføres noen former for restriksjoner som kan hindre det frie varebyttet referert til i Protokollen. Avtalepartene erkjenner at nåværende fellesskapsregler om støtte til stålindustrien, er formålstjenlige. EFTA-landene erklærer derfor sin vilje til å gjennomføre nye fellesskapsregler med tilsvarende innhold når EØS-avtalen trer i kraft. Avtalepartene skal utveksle informasjon om markedsspørsmål. Det påligger EFTA-landene og EF å gjøre anstrengelser for å sikre at produserende enheter innenfor deres territorium opplyser om sine årlige investeringsprogrammer.

Avtalens Protokoll 25 omhandler konkurranse innenfor kull og stål. Den fastsetter blant annet et generelt forbud mot alle former for samordnede tiltak som kan lede til begrensninger i den frie konkurransen. I den forbindelse nevnes eksplisitt prisfastsettelse, restriksjoner eller kontroll med produksjonen, teknisk utvikling eller investeringer, samt avtaler om deling av marked, produkter, kunder eller forsyningskilder. Protokollen angir ellers spesielle forhold som kan berettiggje at det kompetente overvåkingsorgan tillater koordinerte tiltak vedrørende kjøp og salg. Tiltak som innebærer økt konsentrasjon blant markedsdeltagerne krever godkjenning fra det kompetente overvåkingsorgan. Det finnes unntak fra denne regel relatert til de involverte bedrifters omsetning og størrelse. Det kompetente overvåkingsorganet skal anbefale vedtak som kan bidra til å redusere en operatørs dominerende markedsposisjon. Protokollen gir også en definisjon av begrepet foretak. Individuelle saker skal fordeles etter de alminnelige bestemmelsene innenfor konkurranseområdet.

DEL III: FRI BEVEGELIGHET FOR PERSONER, TJENESTER OG KAPITAL

Del III består av 6 kapitler. Det første inneholder regler om fri bevegelse for arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. Annet kapittel gir særlige regler for fri etableringsrett, mens tredje kapittel omhandler fri bevegelse for tjenester og fjerde kapittel fri bevegelse for kapital. Femte kapittel har regler om det uforpliktende samarbeid om økonomisk politikk og pengepolitikk. Sjette kapittel inneholder reglene om transportvirk-

somhet, som etter en særbestemmelse ikke reguleres av de generelle reglene for tjenesteytelser.

Kapittel 1: Arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende

Artikkel 28

fastlegger prinsippet om arbeidstakernes rett til fri bevegelse innen EØS-området. Artikkelen tar utgangspunkt i Romtraktatens art. 48, som fastlegger samme prinsipp. Denne retten skal kunne utøves uten noen form for forskjellsbehandling av arbeidstakerne fra de ulike avtaleparter basert på nasjonalitet. De rettigheter som prinsippet om den frie bevegelse for personer omfatter, er nærmere spesifisert i Artikkelen og i Avtalens Vedlegg V (S.v. 1 s. 272).

Prinsippet omfatter for det første retten til å forlate ett EØS-land for å ta lønnet arbeid i et annet, og tilsvarende rett til innreise i dette landet. Arbeidstakeren skal ha rett til å ta med seg sin familie.

Prinsippet omfatter videre retten til å oppholde seg i et annet EFTA- eller EF-land for å ta arbeid. Oppholdslandet skal dokumentere oppholdsretten til arbeidstakeren og dennes familie ved å utstede en særskilt oppholdstillatelse. Familiemedlemmer som er borgere i et tredjeland skal få utstedt et oppholdsdokument med samme gyldighet som arbeidstakerens.

Familiebegrepet er nærmere definert i Vedlegg V. Det omfatter ektefelle og barn som er under 21 år eller forsørget, samt arbeidstakerens og ektefelles slektninger i oppadstigende linje dersom de forsørges av arbeidstakeren. Rettighetene kan begrenses av hensyn til offentlig orden, sikkerhet eller folkehelsen, jf. Artikkel 28. Dette er nærmere presisert i Vedlegg V.

Retten til å bli boende er også presisert i Vedlegg V. Arbeidstakeren og dennes familie har rett til å bli boende i et EFTA- eller EF-land hvor vedkommende har hatt arbeid, når han blir pensjonert ihht. dette lands regler. Dersom vedkommende arbeidstaker blir varig arbeidsufør, har han (og familien), under forutsetning av en viss forutgående botid, også rett til å bli boende.

Ovennevnte rettigheter gjelder ikke for ansettelse i offentlig forvaltning, men unntaket omfatter ikke alle stillinger. Etter EF-domstolens praksis vedrørende den tilsvarende bestemmelse i Romtraktaten, som i henhold til Artikkel 6 blir bindende for forståelsen av Artikkel 28, er det avgjørende hvorvidt den aktuelle stilling direkte eller indirekte medfører deltakelse i utøvelsen av offentlig myndighet,

eller oppgaver som skal ivareta statens eller andre offentlige myndigheters generelle interesser.

Artikkel 29

sikrer at borgere av et EFTA- eller EF-land som benytter retten til fri bevegelse, ikke svekker sine muligheter til å opptjene og beholde rettigheter i et lands trygdesystem. Dette er en viktig forutsetning for at retten til fri bevegelse for personer skal kunne benyttes. Artikkelen pålegger derfor avtalepartene å sikre at en persons oppholdsperioder i ulike EØS-land legges sammen for å oppfylle vilkårene for opptjening av ytelser og beregning av ytelsen størrelse. Videre skal ytelser som en person har opptjent i ett EØS-land, utbetales i et hvilket som helst annet dersom vedkommende på utbetalingstidspunktet oppholder seg der (eksport av ytelser).

Nasjonale trygdeordninger kan opprettholdes uendret, med de ytelser og stønadsnivåer som er bestemt i nasjonal lovgivning. Prinsippene i Artikkel 29 innebærer ingen harmonisering av nasjonale stønadsordninger, men derimot et samarbeid for å sikre at personer som ønsker å benytte retten til å ta arbeid i et annet EØS-land, ikke hindres i dette pga. tap av trygderettigheter eller fare for forskjellsbehandling.

Prinsippene for sammenlegging og eksport av ytelser er utdypet i Avtalens Vedlegg VI (S.v. 1 s. 274).

Artikkel 30

pålegger avtalepartene å sørge for gjensidig godkjennelse av beviser for yrkeskompetanse iht. Avtalens Vedlegg VII (S.v. 1 s. 305).

Slik godkjennelse er en viktig forutsetning for at retten til fritt å kunne ta arbeid eller etablere seg i et annet land i EØS, skal kunne benyttes. Dette gjelder i særlig grad yrker som bare kan utøves på grunnlag av en godkjennelse eller autorisasjon som man må ha en bestemt utdanning og ofte også praksis for å få.

Vedlegg VII inneholder det regelverk som nærmere fastlegger hvilke krav som må stilles til ovennevnte bevillinger og autorisasjoner for at de skal ha krav på godkjennelse.

En arbeidsgiver kan stille krav om at den som søker en stilling, skal kunne dokumentere kjennskap til språk eller nasjonale regler på området. Mottakerlandets myndigheter kan imidlertid normalt ikke fastsette slike krav som vilkår for å godkjenne bevillinger og autorisasjon. Søkeren er underlagt landets regler på samme måte som landets øvrige utøvere av det aktuelle yrket.

Artikkel 31

fastslår prinsippet om EØS-borgeres rett til fritt å kunne etablere seg i et EFTA- eller EF-land, herunder som selvstendig næringsdrivende, og å opprette selskaper i overensstemmelse med det aktuelle lands regelverk.

For selvstendig næringsdrivende gjelder tilsvarende regler mht. oppholdsrett, familiegjenforening og rett til å bli boende som for arbeidstakere, jf. Avtalens Vedlegg VIII (S.v. 1 s. 329).

Vedlegget inneholder også regler om oppholdsretten for studenter, pensjonister og andre ikke-yrkesaktive, samt deres familie. Det forutsettes at de selv har tilstrekkelige midler til å dekke utgiftene ved sitt opphold, og er omfattet av en sykeforsikring som dekker alle risiki i oppholdslandet.

Disse personene får ingen rettigheter i oppholdslandets trygde- eller sosialhjelpsordninger. «Tilstrekkelige midler» skal overstige oppholdslandets nedre grense for rett til sosialstønad, eller den minstepensjon som der gis.

Studenters oppholdsrett er begrenset til utdanningens varighet. De har ingen rett til utdanningsstøtte fra oppholdslandet.

Også for studenter, pensjonister og andre ikke-yrkesaktive kan oppholdsretten i henhold til Vedlegg VIII begrenses ut fra hensynet til offentlig orden, sikkerhet eller folkehelsen.

Avtalens Vedlegg IX - XI (S.v. 1 s. 330 flg.), inneholder særlige regler for etableringsretten i forbindelse med finansielle tjenester, audiovisuelle tjenester og telekommunikasjonstjenester.

Artikkel 32

gjør et unntak fra den frie etableringsretten, da virksomhet som innebærer direkte eller indirekte utøvelse av offentlig myndighet ikke omfattes av Artiklene 31-35. Dette gjelder selv om myndighetsutøvelsen bare skjer leilighetsvis. Unntaket er begrenset til den del av virksomheten som gjelder utøvelse av offentlig myndighet.

Artikkel 33

slår fast at Avtalens Artikler 31 - 35 ikke skal hindre at bestemmelser om særbehandling av fremmede statsborgere får anvendelse når disse er fastsatt ved lov eller forskrift og begrunnet i hensynet til den offentlige orden, sikkerhet og folkehelsen. Dette innebærer f.eks. at avtalepartene kan forby utlendinger å etablere seg i nærheten av militære soner eller grenseområder.

Artikkel 34

fastslår at et selskap opprettet i samsvar med lovgivningen i et EØS-land, med hensyn til etableringsretten, skal likestilles med fysiske personer som er statsborgere i disse landene. Dette innebærer at bestemmelsene i Artiklene 31-33 kommer tilsvarende til anvendelse. Artikkel 34 inneholder nærmere bestemmelser om de kriterier som må fylles for at et selskap skal anses å ha den nødvendige tilknytning til et EØS-land. Videre inneholder Artikkelen en presisering av hva som menes med selskap. I praksis dekkes ethvert selskap som er juridisk person etter lovgivningen i et EØS-land, med unntak for slike som ikke driver ervervsmessig virksomhet.

Artikkel 35

slår fast at bestemmelsene i Artikkel 30 skal gjelde også for Artiklene 31- 35 om etableringsrett. For å lette adgangen til å starte og utøve virksomhet som arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende, fastsetter Artikkel 30 at avtalepartene skal treffe nødvendige tiltak for gjensidig yrkesmessig godkjenning av diplomer, eksamensbevis og andre kvalifikasjonsbevis.

Artikkel 36.

slår fast at det innenfor Avtalens rammer ikke skal være restriksjoner på adgangen til å yte tjenester over landegrensene innenfor EØS-området. Det samme prinsipp er nedfelt i Romatraktatens art. 59.

Artikkelen viser til Avtalens Vedlegg IX-XI som inneholder nærmere bestemmelser om finansielle tjenester, audiovisuelle tjenester og telekommunikasjonstjenester.

Artikkel 37

inneholder en definisjon av tjenester som ikke er uttømmende. Definisjonen er knyttet til ytelse mot betaling. Bestemmelsene om tjenester gjelder i den utstrekning tjenester ikke kommer inn under Avtalens bestemmelser vedrørende det frie varebytte eller den frie bevegelse for kapital og personer. Det er videre spesielt vist til at tjenester omfatter industriell virksomhet, handelsvirksomhet, håndverksvirksomhet og virksomhet innen de frie yrker. Det er også andre tjenesteområder enn de nevnte som er viktige, f.eks. finansielle tjenester. Transporttjenester omfattes ikke av de generelle reglene i Artiklene 36-39, jf. Artikkel 38.

Artikkelen fastsetter at tjenesteyter skal ha rett til midlertidig å utøve sin virksomhet i det land vedkommende har til hensikt å yte tjenesten i, på like vilkår med dette landets egne

borgere. I den grad anskaffelse av fast eiendom mv. i vertslandet er nødvendig for å kunne utøve tjenester, og dette ikke skjer gjennom *leie* av eiendom, vil kriteriet om midlertidighet ofte bare få teoretisk betydning.

Retten til tjenesteyting vil normalt ikke kunne gå lenger enn retten til å etablere seg i vertslandet for å utføre samme tjeneste, jf. bestemmelsene i Artiklene 31-35.

Artikkel 38

fastsetter at transporttjenester skal være regulert av reglene i Avtalens Artikler 47-52, og ikke av reglene om tjenester i sin alminnelighet. De nærmere bestemmelser om transporttjenester er gitt i Avtalens Vedlegg XIII (S.v. 1 s. 343).

Artikkel 39

innebærer at bestemmelsene i Artiklene 30 (gjensidig godkjenning av bevis for yrkeskompetanse), 32 (unntak for offentlig virksomhet) og 33 (begrensninger i etableringsretten) og 34 (krav til selskap) skal gjelde tilsvarende for tjenester. Om rekkevidden vises det til behandlingen av disse Artiklene ovenfor.

Kapittel 4: Kapital**Artikkel 40.**

slår fast at det innen rammen av Avtalen ikke skal være restriksjoner på kapitalbevegelser mellom landene når kapitalen tilhører personer bosatt i EFTA-landene eller i EFs medlemsland. Prinsippet er også nedfelt i Romatraktatens art. 67. Det skal heller ikke være adgang til å forskjellsbehandle på grunnlag av nasjonalitet, bosted eller stedet kapital investeres. De nærmere bestemmelser er gitt i Avtalens Vedlegg XII (S.v. 1 s. 342).

Artikkel 41

slår fast at løpende betalinger i sammenheng med fritt varebytte og fri bevegelse for personer, tjenester og kapital skal kunne gjennomføres uten restriksjoner. Dette innebærer at det ikke er adgang til å innføre begrensninger på valutatransaksjoner utover det som er hjemlet i Avtalens øvrige bestemmelser. Regelen gjelder bare for kapitalbevegelser innenfor EØS-området, ikke for tilsvarende bevegelser til og fra tredjeland.

Artikkel 42

fastslår at restriksjoner i den interne regulering av kapitalmarkedet skal skje på grunnlag av forbudet mot forskjellsbehandling. Dette er en presisering av det generelle prinsipp i Artikkel 4 om forbud mot forskjellsbehand-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

ling på grunnlag av nasjonalitet. Prinsippet gjelder således også for kapitalbevegelser.

Det skal ikke være adgang til å ta opp offentlige lån i finansmarkedet hos en annen EØS-part uten at dette er avtalt mellom de involverte landene på forhånd.

Artikkel 43

åpner adgang for at en avtalepart kan treffe beskyttelsestiltak for å regulere kapitalbevegelser og betalingsbalanseproblemer i følgende spesielle situasjoner:

- som beskyttelse mot omgåelse av regler om kapitalbevegelser til og fra tredjeland når slike transaksjoner kanaliseres gjennom et annet EØS-land med mer liberale valutabestemmelser;
- når kapitalbevegelser fører til forstyrrelser i funksjonsdyktigheten til kapitalmarkedet i et EØS-land;
- når det har skjedd en alvorlig konkurransevridning som følge av beslutning om valutakursendring i et annet EØS-land. De nødvendige tiltakene i denne situasjonen må være strengt tidsbegrenset.
- ved alvorlige betalingsbalanseproblemer eller dersom det er fare for at slike problemer kan oppstå, særlig hvis disse vanskene kan føre til at Avtalen ikke virker.

Fremgangsmåten ved bruk av slike beskyttelsestiltak er regulert i Avtalens Artikler 44 og 45.

Artikkel 44

bestemmer at henholdsvis EFTA-landene og EF skal anvende sine interne fremgangsmåter ved eventuell bruk av de beskyttelsestiltakene som det er adgang til å anvende etter Artikkel 43. Nærmere retningslinjer for disse fremgangsmåter er gitt i Avtalens Protokoll 18, (S.v. 1 s. 158).

Ifølge Protokoll 18 skal EF følge de prosedyrebestemmelser som er nedfelt i Romtraktaten. Som hovedregel innebærer dette autorisasjon på fellesskapsnivå. Protokollen slår videre fast at EFTA-landenes fremgangsmåte skal omfatte følgende elementer:

- tiltaket skal meldes til EFTAs faste komité i god tid før det iverksettes;
- dersom det haster med iverksettelse av tiltaket, skal melding sendes direkte til andre EFTAland og Den faste komité senest på tidspunktet for iverksettelse;
- EFTAs faste komité skal vurdere tiltaket og avgi en uttalelse om det. EFTAs faste komité kan med flertallsvedtak gi anbefaling om endring, suspensjon eller opphe-

velse av det aktuelle tiltaket. Det tilligger imidlertid det enkelte EFTA-lands myndigheter å treffe vedtak om iverksettelse av beskyttelsestiltak med hjemmel i Artikkel 43 i samsvar med de nærmere angitte prosedyrer.

Denne fremgangsmåte er også fastlagt i den separate Avtalen om EFTAs faste komité, (jfr. St.prp. 101 (1991-92)).

Artikkel 45

gir nærmere bestemmelser om fremgangsmåten i forbindelse med iverksettelsen av tiltakene i henhold til Artikkel 43. Beslutninger, uttalelser og anbefalinger knyttet til slike tiltak skal meldes til EØSkomitéen. Alle beskyttelsestiltak skal drøftes i EØS-komitéen før iverksettelse. Bestemmelsen om slik forhåndsdrøfting kan imidlertid fravikes dersom hensynet til fortrolighet eller raske tiltak er påkrevet. Det samme gjelder der det plutselig oppstår en krise i betalingsbalansen.

I så fall skal EØS-komitéen ha melding om tiltaket senest på tidspunktet for iverksettelse. Den utveksling av informasjon, konsultasjoner etc. som skulle ha gått forut for iverksettelsen, må da finne sted snarest mulig etter.

Kapittel 5: Samarbeid om økonomisk politikk og pengepolitikk

Artikkel 46

slår for det første fast at partene skal utveksle synspunkter på og informasjon om gjennomføringen av Avtalen. Samarbeidet på dette punktet vil primært være av analytisk karakter, og atskilt fra den juridiske overvåkingen av gjennomføringen av Avtalen. Hensikten er bl.a. å utføre økonomiskstatistiske analyser av endringer i handelsstrømmer, kapitalbevegelser, sentrale nasjonalregnskapsstørrelser mv. Et aktuelt emne kan også være utviklingen i omfanget av statsstøtte.

For det andre skal det gjennomføres studier av virkningen av den økte økonomiske integrasjonen på den økonomiske utviklingen og på utformingen av økonomisk politikk, herunder pengepolitikk i EØS-landene. Disse spørsmålene vil bli drøftet bl.a. på bakgrunn av studier som avtales mellom partene.

For det tredje kan partene i henhold til Artikkelen drøfte den makroøkonomiske utviklingen, herunder innretningen av den økonomiske politikken.

Artikkelen fastslår at utvekslingen av informasjon og synspunkter skal være uforpliktende. Den legger således ikke bindinger på avtalepartenes utforming av den økonomiske og monetære politikken.

Kapittel 6: Transportvirksomhet*Artikkel 47*

fastslår i nr. 1 at Avtalens Artikkler 48 til 52 skal gjelde for transportområdene jernbane, vei og innlands vannvei. Disse bestemmelsene omfatter således ikke luftfart og skipsfart.

Artikkelens nr. 2 viser til Avtalens Vedlegg XIII. (S.v. 1 s. 343) som motsvarer et EF-regelverk som dekker *alle* transportgrener. Det vises til omtalen av regelverket i proposisjonens kapittel 5.

Bestemmelsene i Avtalens Vedlegg XIII har for de forskjellige transportgrener følgende hovedinnhold:

Vei, jernbane og innlands vannvei:

Konkurransereglene og regler for statsstøtte er de viktigste områdene som dekkes av bestemmelsene. Det legges vekt på behovet for like konkurransevilkår, forbud mot forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet og økt synliggjøring av avtalepartenes tilskudd til transportselskaper. Det fastslås at det bør inngås kontrakter med offentlige myndigheter om økonomisk kompensasjon når en transportør pålegges å opprettholde et større tilbud enn det som anses rasjonelt i henhold til foretakets egen økonomiske vurdering.

Det legges til rette for bedre samarbeid og økt grad av forretningsmessig adferd innen internasjonal godstransport med jernbane. Ulike støttetiltak skal fremme internasjonale kombinerte godstransporter med lastebil og jernbane. Rutinemessig grensekontroll av transportmidler og sjåfører skal bortfalle.

Jernbane: Bestemmelsene legger vekt på behovet for forretningsmessig drift av jernbanene, bedring av jernbanens økonomi og felles standard for regnskapsføring i de nasjonale jernbaneforetakene.

Veitrafikk: Bestemmelsene er her meget omfattende og sikter mot å skape et enhetlig og åpent marked for veitransport i EØS. Krav til vognpark, kvalifikasjonskrav o.l. til sjåfører og transportforetak og sosiale bestemmelser skal langt på vei gjøres enhetlige i EØS-markedet. Ved godstransport oppnås full adgang til å ta gods mellom tredjeland, men det blir fortsatt restriksjoner på innenlandsk godstransport. For personbefordring er markedsadgangen ikke åpnet i samme grad som for gods.

Innlands vannvei: Bestemmelsenes formål er å etablere et felles nett av innlands vannveier i Europa hvor ervervsmessig frakt av gods og passasjerer kan skje på like vilkår. I Avtalens Protokoll 20 (S.v. 1 s. 160), forplikter partene seg til å gi gjensidig adgang til hverandres vannveier, men det er først når slik adgang

faktisk er innrømmet at de relevante EØS-bestemmelser trer i kraft for EFTAlandene.

Skipsfart: Avtalen sikrer de enkelte land fri og lik adgang til hele EØS-markedet på grunnlag av Avtalens felles konkurranseregler. Bestemmelsen inneholder regler for overføring av skip fra et skipsregister til et annet i EØS-området. Avtalen regulerer ikke direkte tredjelandforbindelsene, men i Avtalens Protokoll 19 (S.v. 1 s. 159) forutsettes det at avtalepartene samordner eventuelle tiltak overfor tredjeland.

Luftfart: Avtalens bestemmelser omhandler bl.a. konkurranseforhold og markedsadgang, herunder priser og kapasitet på flyrutene. De omfatter ikke innenlandske ruter og charterflygninger med passasjerer. Ved Avtalens ikrafttredelse vil den erstatte luftfartavtalen mellom Norge, Sverige og EF, som har et tilnærmet identisk regelverk.

Artikkel 48

omhandler i nr. 1 de av partenes nasjonale bestemmelser vedrørende jernbanetransport, veitransport og transport på innlands vannvei som ikke faller inn under regelverket i Avtalens Vedlegg XIII. Det fastslås at EØS-landene ikke kan endre slike nasjonale bestemmelser i retning av å forskjellsbehandle transportøvere på grunnlag av nasjonalitet. Bestemmelsen rammer regelendring uansett om den innebærer direkte eller indirekte forskjellsbehandling. Derimot inneholder ikke Artikkel 46 noen plikt til å endre det regelverket som faller utenfor Avtalens Vedlegg XIII med henblikk på å fjerne eventuell eksisterende forskjellsbehandling.

Beslutter en avtalepart å fravike ovennevnte prinsipp, bestemmer samme Artikkel at parten skal underrette EØS-komiteen om dette. De avtaleparter som ikke godtar regelendring som fører til forskjellsbehandling, har rett til å treffe tilsvarende mottiltak.

Artikkel 49

inneholder bestemmelser om offentlig støtte i transportsektoren, og må ses på bakgrunn av at Avtalens generelle regler om statsstøtte også omfatter denne sektoren. Artikkelen fastslår at visse støttegrunnlag er forenlige med Avtalen. For det første kan støtte gis når man har et behov for samordning av transportvirksomhet. For det annet kan det ytes støtte til transporttjenester som har karakter av offentlig tjenesteytelse. Slike ytelser kjennetegnes ved at de ønskes utført selv om de ikke er i samsvar med transportørens bedriftsøkonomiske interesse. Hensikten kan f.eks. være å opprettholde et visst transport-

tilbud på ruter med svakt trafikkgrunnlag. Når en transportør er forpliktet til å utføre slike tjenester, kan det offentlige yte kompensasjon for dette.

Artikkel 50

gjelder transport innenfor EØS-området, og slår fast at en transportør ikke kan operere med forskjellige priser og vilkår for samme varer og samme transportforbindelse på grunnlag av varenes opprinnelsesland eller bestemmelsessted.

Artikkelen fastslår også at overtredelse av denne regel er en sak for det kompetente overvåkingsorgan, dvs. EFTAs overvåkingsorgan eller EF-kommisjonen. Undersøkelser iverksettes enten av eget tiltak eller etter anmodning av et EØS-land.

Artikkel 51

gjelder transport innenfor EØS-området. Nr. 1 fastslår at det ikke kan fastsettes priser og vilkår som kan tjene til å beskytte eller støtte foretak eller industrier. Unntak gjelder bare dersom det kompetente overvåkingsorgan samtykker. Bestemmelsen gjelder støtte eller beskyttelse som via transportpriser eller vilkår ytes virksomheter som fremstiller varer. En konkurransetariff har derimot som formål å regulere konkurransen mellom transportformer og -virksomheter. Av Artikkelen fremgår det at bestemmelsen ikke gjelder en slik tariff.

Artikkelens nr. 2 angir at Overvåkingsorganet enten av eget tiltak eller på anmodning fra et annet EØS-land skal undersøke de priser og vilkår som nr. 1 omtaler. Vedkommende overvåkingsorgan kan imidlertid på visse vilkår godkjenne denne type offentlige transportstøtte. Det er således adgang til å ta distriktpolitiske hensyn ved fastsettelsen av priser og vilkår. Det samme gjelder for områder som i alvorlig grad lider av forhold som er politisk betinget. Dette vil kunne være tilfelle i regioner som f.eks. er utsatt for voldelig separatistvirksomhet. Behovet for offentlig støtte må veies opp mot de skadevirkninger støtten må antas å ha for konkurranseforholdet mellom de forskjellige transportgrener.

Artikkel 52

retter seg mot transportøren og gjelder utgifter forbundet med grensepassering. Det skal ikke føres opp beløp utover det som er rimelig, hensett til de avgifter og gebyrer som påløper. Avtalepartene skal arbeide for en gradvis reduksjon av disse kostnadene. Denne bestemmelse må ses på bakgrunn av målsettingen om fritt varebytte.

DEL IV: KONKURRANSEREGLER OG ANDRE FELLES REGLER

Denne delen av Avtalen inneholder felles konkurranseregler. De må ses på bakgrunn av Artikkel 1, som er av generell karakter og slår fast at det skal opprettes et system som sikrer at konkurransen ikke vrís og at konkurransereglene overholdes på samme måte i hele EØS.

Bestemmelsene i Avtalens Artikler 53 - 65 vil i praksis regulere store foretak i den grad deres konkurransebegrensende adferd har virkning over landegrensene. Konkurransereglene skal overvåkes av EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen. Sakene vil bli fordelt mellom overvåkingsorganene på grunnlag av avtalte kriterier med utgangspunkt i hvor virkningen av den konkurransebegrensende adferd inntreffer. Vedtak fattet av overvåkingsorganene er direkte bindende for foretakene. For at Avtalens målsetting skal oppnås, slår Avtalen fast at det skal finne sted et utstrakt samarbeid mellom overvåkingsorganene. Det forutsettes at EFTAs overvåkingsorgan skal få tilsvarende oppgaver og myndighet som dem som i dag tilligger EF-kommisjonen. Regler om dette er gitt i EFTA-avtalen om Domstolen og Overvåkingsorganet, jf. St.prp. nr. 101 (1991-92).

Kapittel 1: Konkurranseregler

Artikkel 53

retter seg mot avtaler mellom foretak, beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak eller samordnet opptreden mellom to eller flere foretak som kan påvirke handelen mellom to eller flere av partene i EØS-avtalen. Eksempler på konkurransebegrensende avtaler er prissamarbeid, markedsdelingsavtaler og avtaler om produksjonskvoter. Artikkelen inneholder en ikke uttømmende eksemplifisering av former for samarbeid som anses uforenlige med Avtalens funksjon.

Det er tilstrekkelig at en slik avtale, beslutning eller opptreden har som formål å hindre, innskrenke eller fordreie handelen mellom partene. I tråd med det som har vært praksis i EF, legges det til grunn at bestemmelsen bare vil bli anvendt på konkurranse - begrensninger som har - eller kan få - merkbar virkning på handelen.

Konkurransebegrensende handlinger som bare har virkning i ett land, faller utenfor EØS-avtalen og blir regulert av dette landets nasjonale lovgivning.

Bestemmelsen regulerer både horisontalt samarbeid, dvs. samarbeid mellom foretak som opererer på samme omsetningstrinn (f.eks. markedsdelingsavtaler) og vertikalt

samarbeid, dvs. samarbeid mellom foretak som opererer på ulike virksomhetsnivåer, (f.eks. samarbeid mellom et produksjons- og et distribusjonsforetak).

Artikkel 53 fastslår i nr. 1 at avtaler som pga. sitt formål eller sin virkning strider mot bestemmelsen, er forbudt. Slike avtaler skal ikke ha noen rettsvirkning.

Artikkel 53 nr. 3 gir imidlertid adgang til i visse tilfeller å unnta avtaler fra forbudet mot konkurransebegrensende avtaler selv om de strider mot forbudet i Artikkelen. Kriteriet for å kunne gi slikt unntak, er i henhold til bestemmelsen bl.a. at et samarbeid som i utgangspunktet rammes av forbudet i nr. 1, bidrar til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene eller til å fremme den tekniske og økonomiske utvikling, samtidig som forbrukerne sikres en rimelig andel av de fordeler som er oppnådd. Slike unntak kan enten gis individuelt eller de kan gis for hele grupper av avtaler. Individuelle unntak kan bare gis etter særskilt søknad til Overvåkingsorganet. Såkalte gruppeunntak innebærer at avtaler som oppfyller de særskilte vilkår som er spesifisert i et unntak for en aktuell avtaletype, uten videre kan inngås mellom foretak. Oversikten over de gruppeunntak som vil gjelde i EØS finnes i Avtalens Vedlegg XIV, (S.v. 1 s. 356).

Artikkel 54

rammer et eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av deres dominerende stilling på det territorium som omfattes av EØS-avtalen, eller på en vesentlig del av det. Bestemmelsen får bare anvendelse for så vidt misbruket påvirker handelen mellom partene i EØS. Artikkelen 54 retter seg både mot foretak som i seg selv har en dominerende stilling, og mot foretak som ved samarbeid oppnår markedsdominans. I EF er det lagt til grunn at en markedsandel på under 40 pst. som hovedregel ikke anses som dominerende stilling i markedet. Som eksempler på misbruk av markedsrett nevnes bl.a. påtvingelse direkte eller indirekte av urimelige priser eller urimelige prisvilkår forøvrig, anvendelse av ulike vilkår for likeverdige ytelser, samt «koplingshandel».

Artikkel 55

For de fleste typer saker er det utarbeidet særskilte gjennomføringsbestemmelser for hvordan de to overvåkingsorganene skal håndheve konkurransereglene, jf. særlig Protokoll 21, (S.v. 1 s. 160). Artikkelen 55, nr. 1, gir den nødvendige anvisning på den fremgangsmåte overvåkingsorganene skal følge ved anvendelsen og håndhevingen av konkurranse-

reglene når det ikke finnes slike særskilte gjennomføringsbestemmelser. Den sier at organene skal samarbeide med vedkommende nasjonale myndigheter i sitt område og med det andre overvåkingsorganet når de skal undersøke antatte overtredelser. Organene har myndighet til å foreslå egnede tiltak for å bringe overtredelsen til opphør, når de fastslår at regelverket er overtrådt.

EFTAs overvåkingsorgan vil ha tilsvarende myndighet og samme oppgaver som de EF-kommisjonen har når det gjelder overvåking og håndhevelse av konkurransereglene. Samtidig slår Protokoll 21 fast at EF plikter å vedta de bestemmelser som er påkrevet for å gjennomføre EØS-avtalens konkurranseregler. Dette er nødvendig for å sikre at EF-kommisjonen får tilsvarende myndighet etter EØS-avtalen som den har i henhold til Roma-traktaten og Kull og ståltraktaten.

Bla. fordi særskilte gjennomføringsbestemmelser er vedtatt på de fleste områder, er nr. 2 i Artikkelen 55 uten praktisk betydning.

Artikkel 56

fastlegger prinsippene for overvåking av konkurransesaker. Denne overvåking, som finner sted med utgangspunkt i Artikkelen 53, 54 og 57, skiller seg fra annen overvåking ved at EFTAs overvåkingsorgan og Kommisjonen håndhever konkurransereglene direkte overfor foretakene. Avgjørende kriterium for fordeling av kompetanse i den enkelte sak vil være hvor virkningen av den konkurransebegrensende handling inntreffer. De involverte foretakenes sete er uten betydning for fordelingen.

Mange konkurransebegrensninger har virkning både i EFTA- og EF-land. Skulle EFTAs overvåkingsorgan behandle alle saker som har virkning på EFTA-markedet, og Kommisjonen alle saker som har virkning på EF-markedet, ville ofte begge myndigheter ha kompetanse til å behandle samme sak. En slik dobbeltbehandling må unngås både av hensyn til foretakenes rettssikkerhet og av hensyn til ønsket om rasjonell ressursutnyttelse og effektiv håndheving.

Saker som bare har virkning på handelen mellom to eller flere EFTA-land skal behandles av EFTAs overvåkingsorgan. Tilsvarende skal saker som bare har virkning på handelen mellom EFs medlemsland behandles av Kommisjonen.

For saker som har virkning både i EFTA og i EF, er Avtalens *formelle* utgangspunkt at fordelingen skal skje på grunnlag av foretakenes omsetning. Saker der de involverte foretak har 33 pst. eller mer av sin EØS-omsetning i EFTA-området, skal behandles av EFTAs

overvåkingsorgan. De resterende sakene skal behandles av Kommisjonen. Avtalens Protokoll 22 (S.v. 1 s. 164) gir nærmere regler for hva som regnes som ett foretak og for hvordan foretakenes omsetning skal regnes ut.

Omsetningskriteriet gjelder ikke for de saker som har virkning på handelen mellom to eller flere av EFs medlemsland. Disse skal som utgangspunkt behandles av Kommisjonen. Fra dette er det gjort unntak for saker der handelen mellom EF-landene eller konkurransen innen EF ikke er nevneverdig påvirket. Disse sakene skal behandles av EFTAs overvåkingsorgan.

I praksis vil derfor Kommisjonen få til behandling de fleste saker etter EØS-avtalens artikkel 53 og 54 som har virkning på både EFTAs og EFs marked. EFTAs overvåkingsorgan vil få de sakene som bare har virkning på EFTAs marked og også de som i tillegg ikke har *nevneverdig* virkning på EFs marked. Dessuten får det de saker som har virkning på EFTAs marked og bare i ett EF-land dersom de berørte foretaks omsetning innen EFTA-landenes territorium utgjør 33 pst. eller mer av foretakenes omsetning innen det territorium som omfattes av Avtalen. EFs regelverk gir i dag normalt ikke Kommisjonen grunnlag for å gripe inn i konkurransesaker som bare har virkning i ett medlemsland.

For fordeling av saker som faller inn under Artikkel 57 (fusjonskontroll) og Artikkel 59 (offentlige foretak m.v.) gjelder egne regler.

Artikkel 57

omhandler tilsyn med foretakssammenslutninger (fusjoner) i EØS. Tilsyn etter denne bestemmelsen skal foretas av henholdsvis EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen.

De nærmere bestemmelser om tilsyn fremgår av Avtalens Protokoll 21 og 24 (S.v. 1 s. 160 og s. 167), samt Avtalens Vedlegg XIV. For EF gjelder i tillegg bestemmelsene i Rådsforordning nr. 4064/89. EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen inneholder en rekke bestemmelser som motsvarer rådsforordningen.

Artikkelen fastslår at sammenslutninger som fyller kravene med hensyn til størrelse og markedsandel skal forbyes når de skaper eller styrker en dominerende stilling som fører til at den effektive konkurranse i EØS-området hindres i betydelig grad.

Reglene om foretakssammenslutning i EØS kommer ikke bare til anvendelse på rene fusjoner, men kan også brukes i tilfeller hvor foretak eller enkeltpersoner gjennom f.eks. erverv av aksjer oppnår en avgjørende innflytelse over flere foretak.

Reglene gjelder bare når de foretak som

slutter seg sammen, har en viss størrelse. Foretakenes samlede omsetning på verdensmarkedet må overstige 40 mrd. kroner (5 mrd. ECU). I tillegg må minst to av foretakenes omsetning i EFTA eller EF overstige 2 mrd. kroner (250 mill. ECU). Foretakssammenslutningen omfattes likevel ikke av Avtalen dersom hver av de involverte foretak har over to tredjedeler av sin samlede omsetning i ett land i enten EFTA- eller EF-området.

Artikkelen innebærer at EF-kommisjonen skal behandle alle saker som faller inn under dagens fusjonskontrollordning i EF. EFTAs overvåkingsorgan skal på sin side behandle de saker hvor de berørte foretaks totalomsetning ikke oppfyller terskelverdiene i EFs forordning, mens de derimot oppfyller tilsvarende terskelverdier i EFTA. Kompetansen til de nasjonale myndigheter i EF berøres ikke av EØS-avtalen.

Artikkel 58

slår fast at overvåkingsorganene skal samarbeide ved anvendelsen og håndhevelsen av konkurransereglene i EØS-avtalen. Bestemmelsen viser til Protokoll 23, (S.v. 1 s. 165) som angir de nærmere regler for samarbeidet. EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen skal på forespørsel utveksle informasjon og rådføre seg med hverandre i spørsmål av generell karakter. I saker som har virkning både i EFTA og EF, skal de to organene straks sende hverandre søknader om unntak etter reglene i Artikkel 53 nr. 3, og klager de har mottatt. Også opplysninger om at et organ har tatt opp en sak av eget tiltak, skal sendes det andre organet. Det overvåkingsorgan som har myndighet til å behandle saken, skal videre rådføre seg med det andre når det offentliggjør at det har til hensikt å utstede negativattest, dvs. en attest om at en avtale m.v. ikke representerer brudd på reglene i Artiklene 53 og 54 eller at den er unntatt etter Artikkelen 53 nr. 3, og oversende informasjon som er mottatt fra de involverte parter eller tredjemenn. Det organ som ikke har kompetanse til å behandle saken, kan under hele saksbehandlingen be om kopier av sakens viktigste dokumenter og gi uttrykk for sitt syn. Denne retten bortfaller når den endelige beslutning er tatt. Det organ som er kompetent til å behandle saken, skal invitere det andre til å være representert ved høringer av de involverte bedrifter. Begge overvåkingsorganene og alle landene i EØS har rett til å være representert i møter i EFTAs og EFs rådgivende komitéer på konkurranseområdet.

På forespørsel fra det kompetente overvåkingsorganet skal det andre organet utføre undersøkelser i foretak på sitt geografiske

område. Det kompetente organet har rett til å være representert og ta aktiv del i kontrollene. All informasjon som mottas under slike kontroller, skal umiddelbart etter kontrollen oversendes til det organ som ba om at den ble gjennomført. Når det kompetente overvåkingsorgan utfører kontroller på sitt område, skal det informere det andre organet om at kontrollen er foretatt, og på forespørsel oversende resultatene.

Protokoll 24 gir nærmere regler for samarbeid mellom EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen i saker om foretakssammenslutninger. Samarbeidet innebærer at EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen på forespørsel skal utveksle informasjon og konsultere hverandre i alle saker av generell karakter.

I individuelle saker som behandles av EF-kommisjonen, skal det finne sted et formalisert samarbeid når ett av følgende kriterier er oppfylt:

- de fusjonerende virksomheter har en omsetning på 25 pst. eller mer i EFTA;
- virksomhetene har minst 250 mill. ECU i omsetning i EFTA (tilsvarer ca. 2 mrd. kroner);
- hvis sammenslutningen medfører at selskapet får en dominerende stilling i EFTA.
- hvis sammenslutningen innebærer at virksomheten får en dominerende stilling på et spesifikt marked innen EFTA.

Samarbeidet innebærer bl.a. at EFTAs overvåkingsorgan og EFTA-landene deltar i høringer i EF's rådgivende komite for fusjonssaker og omvendt.

Artikkel 59

slår fast at konkurransereglene i EØS også får anvendelse på offentlige foretak, herunder foretak som det offentlige har gitt særlige eller eksklusive rettigheter. Disse bedriftene er underkastet Avtalens alminnelige forbud mot forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet, konkurransereglene og statsstøttereglene.

Når det gjelder foretak som har til oppgave å utføre tjenester av allmenn økonomisk betydning eller som er såkalte fiskalmonopoler, skal også disse omfattes av Avtalens regler. Særlig gjelder dette konkurransereglene, herunder reglene om statsstøtte. Avtalens regler må imidlertid ikke anvendes så strengt at de hindrer foretakene i å utføre de oppgaver som de er pålagt. På den annen side må heller ikke samhandelen påvirkes i et omfang som strider mot avtalepartenes interesser.

Reglene håndheves av EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen, hver innenfor sitt geografiske område. Artikkel 59 gir overvåkingsorganene adgang til å fatte nødvendige tiltak. Disse kan gå ut på at det henstilles til de involverte land å oppfylle Artikkelenes krav. Forøvrig gjelder de alminnelige håndhevesreglene.

Artikkel 60

viser til Vedlegg XIV som inneholder særlige bestemmelser til gjennomføring av prinsippene i artiklene 53, 54, 57 og 59, og gir nærmere regler for anvendelsen av konkurransebestemmelsene. Bl.a. inneholder det regler som motsvarer EF's gruppeunntaksforordninger. Disse slår fast at visse typer av avtaler er unntatt fra forbudet mot konkurransebegrensende avtaler.

Kapittel 2: Statsstøtte

Artikkel 61

fastslår som hovedprinsipp at statsstøtte er forbudt i EØS når slik støtte kan virke konkurransevridende i samhandelen mellom avtalepartene. Både begunstigelse av produksjon av enkelte varer og av individuelle foretak rammes.

Følgende former for støtte skal være forenlig med Avtalen:

- støtte av sosial karakter som gis til forbrukere, når støtten ytes uten forskjellsbehandling på grunnlag av varenes opprinnelse,
- støtte for å bøte på skader som skyldes naturkatastrofer og lignende.

Videre kan følgende former for støtte anses å være forenlig med Avtalen:

- støtte i den hensikt å fremme økonomisk utvikling i områder med unormalt lav levestandard eller alvorlig underbeskjeftigelse,
- når formålet er å sikre realiseringen av et prosjekt av felles europeisk betydning, eller når formålet er å bøte på en alvorlig forstyrrelse i et av EØS-landene. I en felleserklæring til Artikkel 61 nr. 3 bokstav b (S.v. 1 s. 415) heter det at EFTAs overvåkingsorgan skal ta hensyn til EF's interesser og EF-kommisjonen til EFTA-landenes interesser ved vurdering av om støtte kan gis,
- når formålet er å lette utviklingen av enkelte næringsgrener eller økonomiske områder, og omfanget av handelsvridningen ikke er så stor at det strider mot avtalepartenes felles interesser. I en felleserklæring til

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Artikkel 61 nr. 3 bokstav c (S.v. 1 s. 415) slås det fast at også andre kriterier kan være relevante, som f.eks. lav befolkningstetthet,

- andre former for støtte, angitt av EØS-komiteén i samsvar med reglene for beslutningsprosessen. Det følger av Artikkel 93 at EØS-komiteén fatter sine vedtak med enstemmighet.

Artikkel 62

etablerer en kontrollordning med alle bestående statsstøtteordninger, samt for endring og innføring av slike ordninger i EØS-området. Formålet med kontrollen er å fastslå om ordningene er i samsvar med kravene i Artikkel 61. EFTAs regelverk for statsstøtte følger i store trekk de samme prinsipper som EFs, men er mindre omfattende og konkret. EFTA har til nå heller ikke hatt et effektivt håndhevingsapparat, men vedtok i 1989 et nytt system for overvåking og håndheving som har mange likhetstrekk med EFs system. Iverksettelsen ble imidlertid utsatt som følge av EØS-forhandlingene.

Det er EF-kommisjonen som foretar kontrollen med EFs medlemsland i samsvar med Romatraktatens regler, mens EFTA-landene kontrolleres av EFTAs overvåkingsorgan etter de regler som er fastsatt i EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen. EFTAs overvåkingsorgan skal ha den samme myndighet og de samme oppgaver på statsstøtteområdet som EF-kommisjonen har. Dette følger av Avtalens Protokoll 26 (S.v. 1 s. 171).

Det forutsettes at EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen samarbeider med henblikk på en ensartet overvåking på statsstøtteområdet. Nærmere bestemmelser for dette samarbeid er gitt i Avtalens Protokoll 27 (S.v. 1 s. 172).

Artikkel 63

viser til Avtalens Vedlegg XV, som fastsetter bestemmelser bl.a. vedrørende regionalstøtte, støtte til forskning og utvikling, visse andre sektorregelverk (motorkjøretøy, teko, syntetiske fibre, kull og stål) samt støtteprogram av mindre omfang. Videre tar regelverket for seg støtte i miljøraker, generelle investeringsprogrammer, støtte til restrukturering, arbeidsmarkedsstøtte, akkumulering av støtte, notifikasjonsprosedyre, innsyn i finansielle forhold mellom myndighetene og offentlige foretak og anvendelse av relevante bestemmelser ved offentlig eierskap, statsgarantier og ulovlig tildelt støtte.

Regelverket gir retningslinjer og setter også

begrensninger for såvel støttens type som omfang innenfor de enkelte områder.

Artikkel 64

fastlegger fremgangsmåten når enten EFTAs overvåkingsorgan eller EF-kommisjonen mener det andre overvåkingsorgan ikke praktiserer statsstøttereglene i Artiklene 61 og 62 og Protokoll 14, artikkel 5 på en måte som opprettholder like konkurransevilkår i EØS. Det skal da foretas utveksling av synspunkter mellom organene i henhold til Avtalens Protokoll 27, bokstav f. Fører ikke denne utveksling til at man innen to uker har funnet en akseptabel løsning, kan midlertidige tiltak iverksettes av den berørte avtalepart for å rette opp den konkurransevridning som er oppstått.

Er midlertidige tiltak iverksatt, skal EØS-komiteén gjennom rådslagninger søke å løse problemene. Dersom dette ikke lykkes innen tre måneder, vil de midlertidige tiltak kunne avløses av permanente tiltak. Vilkåret for dette er at den praksis tiltakene retter seg mot, vrir eller truer med å vri konkurransen slik at handelen mellom partene blir påvirket. Videre er det et krav at slike tiltak er strengt nødvendige for å oppveie virkningen av konkurransevridningen.

Bestemmelsene i Artikkel 64 gjelder også statsmonopoler som måtte bli opprettet etter undertegning av Avtalen.

Oftest vil ulike praktisering av statsstøttebestemmelsene ha sitt utspring i at de to pilars overvåkingsorganer fortolker bestemmelsene ulikt. Artikkel 64 er en følge av at man i så fall ikke har ett felles domstolsorgan i EØS som kan avgjøre slik tolkningsuenighet med bindende virkning for begge pilarer.

Ved en tvist av denne type vil det naturlige kunne være at saken blir behandlet innenfor den tvisteløsningsmekanisme Artikkel 111 oppretter, dersom den ulike fortolkningen skyldes ulik rettspraksis ved domstoler i henholdsvis EFTA- og EF-området. Dette fordrer i såfall at en avtalepart tar opp saken.

Dersom tvisten ikke skyldes ulik rettspraksis, åpnes det for midlertidige (og senere eventuelt endelige) tiltak.

Etter Avtalens Artikkel 109 nr. 2 er overvåkingsystemets formål å sikre ensartet overvåking i hele EØS. EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen skal i henhold til samme bestemmelse «samarbeide, utveksle opplysninger og rådføre seg med hverandre om retningslinjer for overvåkingen og om enkelte saker» for å sikre denne målsettingen. Tiltak som likevel må utløses i henhold til Artikkel 64, vil derfor være et uttrykk for at en viktig

del av samarbeidet ikke fungerer etter sitt formål.

Både EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen er uavhengige av partene i EØS-avtalen og av de interesser statsstøtte tilgodeser. Som følge av det nære samarbeid organene skal ha og Avtalens målsetting om ensartet overvåking, er det derfor vanskelig å se at det i særlig grad vil kunne oppstå grunnlag for ensidige tiltak i henhold til Artikkel 64.

Artikkel 64 antyder ikke hvilken type ensidige tiltak som kan anvendes. Det alminnelige prinsipp om at Avtalens virkemåte minst mulig skal forstyrres, og Avtalens utgangspunkt om fritt varebytte, innebærer imidlertid klare begrensninger på hvilke tiltak som kan anses rettmessige.

Kapittel 3: Andre felles regler

Artikkel 65

Omhandler to forskjellige forhold, nemlig offentlige innkjøp og immateriell eiendomsrett.

Artikkelens nr. 1 viser til Avtalens Vedlegg XVI (S.v. 1 s. 367), som fastlegger reglene for offentlige innkjøp i EØS. De omfatter varer, samt bygg og anlegg, og sektorene vann, energi, telekommunikasjon og transport.

Vedlegget gir regler for anbudsutlysning, definerer tidsrammer, samt beskriver hvilke opplysninger som er nødvendige i en anbuds-situasjon. Dessuten fastlegges terskelverdier for når reglene kommer til anvendelse. Anbud med en kontraktsverdi over de aktuelle grensene, må utlyses i EØS-området. Avtalen innebærer at det etableres et offentlig innkjøpsmarked med felles regelverk for hele EØS.

Samtidig opprettes et eget håndhevingssystem. Det fastlegges to sett bestemmelser: Ett vedrørende varer samt bygg og anlegg, og ett for sektorene vann, energi, telekommunikasjon og transport.

Vedlegget presiserer overgangsperioder for visse land på enkelte sektorer. I forhold til Norge gjelder en overgangsperiode frem til 1. januar 1995 for sektorene vann, energi, telekommunikasjon og transport. Den kan forkortes etter anmodning fra Norge. Det vises til proposisjonens kapittel 5.

Artikkel 65 nr. 2 viser til Avtalens Protokoll 28 (S.v. 1 s. 172) og til Avtalens Vedlegg XVII (S.v. 1 s. 380), som fastlegger reglene om immateriell eiendomsrett. Artikkelen bestemmer at dette regelverk skal gjelde for alle varer og tjenesteytelser medmindre annet er særskilt angitt.

Protokoll 28 inneholder bl.a. regler om beskyttelsesnivået for immaterielle rettigheter.

Kravet om at EFTA-landene skal legge til grunn det beskyttelsesnivået som gjelder i EF ved undertegningen av Avtalen, medfører ingen endring av norsk lovgivning. Når det gjelder patentering av bioteknologiske oppfinnelser er imidlertid norsk praksis noe mer restriktiv enn i øvrige EØS-land. Denne praksis vil kunne videreføres, idet Protokollen begrenser seg til å kreve samsvar i nasjonal lovgivning med den europeiske patentkonvensjon (EPC), et krav den norske patentlov oppfyller i dag. Protokollen omtaler også tilslutning til EFs patentavtale (CPA).

Protokollen medfører at felles regler om konsumpsjon av immaterielle rettigheter vil gjelde i EØS. Dette innebærer at Norge må innføre prinsippet om regional EØS-konsumpsjon på patenter, mønstre og kretsmønstre for integrerte kretser, samt for visse sider av opphavsretten.

Videre har Protokollen regler om beskyttelse av integrerte kretser i forhold til tredjeland.

Endelig innebærer Protokollen en forpliktelse for avtalepartene til å søke å oppnå etterlevelse av protokollen til Madrid-avtalen om internasjonal registrering av varemerker innen 1. januar 1996, noe som vil innebære enkelte endringer i varemerkeloven.

Avtalens Vedlegg XVII innebærer at EFs direktiv om beskyttelse av integrerte kretser og tilknyttet regelverk vedrørende utvidelse av beskyttelsen i forhold til tredjeland, harmoniseringsdirektivet vedrørende varemerkelovgivning, samt direktivet om beskyttelse av dataprogrammer, gjøres til EØS-forpliktelser.

DEL V: BESTEMMELSER SOM GJELDER ALLE DE FIRE FRIHETER

I denne delen av Avtalen fastlegges rammer for et samarbeid på områder som har betydning for gjennomføringen av Avtalens bestemmelser om fritt varebytte og fri bevegelighet for tjenester, personer og kapital, og som må komme i tillegg til disse for at konkurransen kan skje på omlag like vilkår. Denne del av Avtalen regulerer også det statistiksamarbeid som skal utvikles i EØS.

Avtalens Vedlegg XVIII til XXII, (S.v. 1 s. 381) flg. danner grunnlag for samarbeidet. I de fleste tilfeller har det form av minimumskrav som gir avtalepartene adgang til å ha mer vidtgående regler. I proposisjonens kapittel 7 er det gitt nærmere beskrivelse av dette regelverk. Disse vedlegg kan bli endret etter vedtak i EØS-komiteén når nytt felles regelverk utvikles etter de generelle bestemmelser om beslutningsprosessen i Avtalens Del VII.

Kapittel 1: Forhold som gjelder arbeidslivet

Artikkel 66

fastslår som en omforent målsetting å fremme bedre arbeidsforhold og en bedret levestandard for arbeidstakere.

Artikkel 67

pålegger partene å bestrebe seg på å forbedre arbeidstakernes helse og sikkerhet, særlig gjennom krav til arbeidsmiljøet. For å bidra til dette skal minimumskrav innføres gradvis, under hensyntaken til de forhold og tekniske regler som er oppnådd av den enkelte avtalepart. Enhver avtalepart har imidlertid rett til å opprettholde eller innføre strengere tiltak for å beskytte arbeidsforholdene når dette ellers er i samsvar med Avtalen.

De bestemmelser som skal gjennomføres som minimumskrav, er oppført i Avtalens Vedlegg XVIII, (S.v. 1 s. 381).

Den viktigste bestemmelse i Avtalen på dette felt, motsvarer et EF-direktiv vedtatt i 1989 om sikkerhet og helse på arbeidsplassen. Direktivet er blitt omtalt som EFs «arbeidsmiljølov», men har mer begrenset rekkevidde enn den norske arbeidsmiljøloven.

I dette rammedirektivet er det forutsatt at det skal utarbeides særdirrektiver på nærmere angitte områder. Mange slike er allerede vedtatt i EF og motsvares av bestemmelser i Vedlegg XVIII. Alle direktivene på dette området er minimumsdirektiver.

Artikkel 68

bestemmer at avtalepartene skal gjennomføre de tiltak på arbeidsrettens område som er nødvendige for å sikre at Avtalen skal fungere godt.

Tiltakene er nærmere angitt i bestemmelsene i Avtalens Vedlegg XVIII.

Vedlegget inneholder et arbeidsrettsregelverk som bl.a. omhandler lønnsgaranti, masseoppsigelser og overdragelse av virksomhet eller deler av virksomhet.

Artikkel 69

pålegger avtalepartene å gjennomføre og opprettholde prinsippet om at kvinner og menn skal motta lik lønn for samme arbeid. Artikkel definerer begrepene «lønn» og «lik lønn uten forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn». Med «lønn» forstås den allminnelige grunnlønn eller minstelønn og all annen godtgjørelse som arbeidsgiveren på grunn av arbeidsforholdet direkte eller indirekte betaler arbeidstakeren i penger eller i naturalia. «Lik lønn, uten forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn» innebærer at akkordlønn for like

arbeidsoppgaver skal fastsettes på grunnlag av de samme måleenheter og at tidslønnen skal være den samme for like arbeidsoppgaver. De særlige bestemmelser for gjennomføring av prinsippet om lik lønn for likt arbeid, er nedfelt i Avtalens Vedlegg XVIII, jfr. omtalen av Artikkel 70 nedenfor.

Det foreligger en relativt rikholdig rettspraksis, hvor EF-domstolen har fastlagt kriterier for hva som er rettsstridig forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn. Denne praksis er knyttet til Romatraktatens Artikkel 119. Artikkel 69 må i henhold til EØS-avtalens Artikkel 6, fortolkes i henhold til denne praksis frem til undertegning av Avtalen. EF-domstolens avgjørelser kan bl.a. sammenfattes med at forskjellsbehandling er avtalestridig, medmindre det kan godtgjøres at den er grunnlagt på objektive forhold som ikke har utspring i ulikt kjønn.

Det vil ikke være i strid med EØS-avtalen om avtalepartene utvikler *strengere* regelverk på dette område enn Avtalen fastlegger, så fremt nasjonale bestemmelser anvendes på samme måte for statsborgere fra hele EØS.

Artikkel 70

pålegger avtalepartene å fremme prinsippet om lik behandling for kvinner og menn ved å gjennomføre de bestemmelser som er nærmere angitt i Avtalens Vedlegg XVIII.

Vedlegget inneholder bestemmelser som omhandler anvendelsen av prinsippet om lik lønn for kvinner og menn. Bestemmelsene om lik behandling regulerer adgang til yrker, yrkesopplæring og forfremmelse, saker som angår sosial trygd og yrkesskadetrygd, samt likebehandling av kvinner og menn som er engasjert i en yrkesaktivitet og beskyttelse av selververvende kvinner under svangerskapet og omsorgstiden. Det foreligger også en omfattende rettspraksis hvor EF-domstolen har fortolket det avledede regelverk som er gjort til EØS-forpliktelser og som det vises til i Artikkel 70.

Artikkel 71

pålegger avtalepartene å fremme dialogen mellom arbeidsgivere og arbeidstakere. Bestemmelsen har som målsetting at partene i arbeidslivet avtaler spørsmål seg imellom, eventuelt ved kollektivavtaler.

Kapittel 2: Forbrukervern

Artikkel 72

viser til de nærmere bestemmelser om forbrukervern som er nedfelt i Avtalens Vedlegg XIX, (S.v. 1 s. 385).

Vedlegget inneholder bl.a. bestemmelser vedrørende prismerking av varer, etterliggingsprodukter som representerer en fare, særlig for barn, forbrukerkreditter, villedende reklame, kjøpsavtaler utenfor fast forretningssted, pakkereiser og betalingssystemer (kredittkort m.v.).

Bestemmelsene er minimumsregler som gir avtalepartene adgang til å vedta og opprettholde mer vidtgående regler.

Kapittel 3: Miljø

Artikkel 73

fastlegger de formål avtalepartenes virksomhet på miljøområdet skal ha. Formålet er:

- å bevare, verne og forbedre miljøets kvalitet
- å bidra til å verne menneskenes helse
- å sikre en forsvarlig og fornuftig utnyttelse av naturressursene.

Avtalepartenes virksomhet på miljøområdet skal bygge på de grunnleggende prinsippene om:

- at forebyggende tiltak skal treffes,
- at miljøskader fortrinnsvis skal utbedres ved kilden,
- at forurenseren skal betale.

Miljøhensyn skal være en integrert del av avtalepartenes politikk på øvrige områder. Målsettingene og prinsippene får derved generell anvendelse innenfor hele Avtalens virkefelt.

Artikkel 74

viser til Vedlegg XX (S.v. 1 s. 386) som fastsetter minimumskrav til hvilke tiltak som må iverksettes når miljøet er truet.

Vedlegget inneholder bestemmelser som bl.a. gjelder tiltak mot forurensning av vann og luft, regler for industriell og bioteknologisk virksomhet, unngåelse av store industriulykker og avfallsbehandling.

Artikkel 75

fastslår som generelt prinsipp at de tiltak som er omhandlet i Artikkel 74 ikke skal hindre noen avtalepart i å opprettholde eller innføre strengere tiltak, så lenge disse ikke strider mot Avtalen. Dette innebærer at den enkelte avtalepart har frihet til å utvikle sin nasjonale lovgivning utover Avtalens bestemmelser, så lenge denne lovgivning ikke kommer i konflikt med andre bestemmelser i Avtalen.

Kapittel 4: Statistikk

Artikkel 76

pålegger avtalepartene å utarbeide og utgi statistisk informasjon for å beskrive og overvåke alle relevante økonomiske, sosiale og miljømessige sider ved EØS. De skal for dette formål utvikle og benytte harmoniserte metoder, definisjoner og klassifikasjoner såvel som felles programmer og fremgangsmåter. Avtalepartene skal ta tilbørlig hensyn til behovet for konfidensiell behandling av opplysninger avgitt for statistiske formål. Statistikkarbeidet skal organiseres på best egnet administrativt nivå.

De særlige bestemmelser om statistikk er nedfelt i Avtalens Vedlegg XXI, (S.v. 1 s. 391). Bestemmelsene omfatter struktur- og konjunkturstatistikk, kull- og stålstatistikk, transportstatistikk, statistikk over utenriks-handel, demografisk og sosial-statistikk, nasjonalregnskap, landbruks-, fiskeri- og energistatistikk, statistisk nomenklatur og konfidensielle statistikk-opplysninger.

EFTA-landene kan gradvis gjennomføre disse bestemmelsene slik at statistikkinn-samlingen iverksettes senest fra 1995.

Særlige bestemmelser om organiseringen av samarbeidet på statistikkområdet er fastsatt i Avtalens Protokoll 30, (S.v. 1 s. 174).

Statistikksamlingen skal ledes av en konferanse med representanter fra statistikkbyråene i EFTA- og EF-landene og EFs statistikk-kontor (Eurostat). Konferansen skal blant annet utvikle programmer og fremgangsmåter for statistikksamlingen i nært samarbeid med EFs tiltak og overvåke gjennomføringen av disse. EFTA-landene skal fra Avtalens ikrafttredelse delta i og bidra finansielt til EFs fremtidige statistikkprogram. For dette formål vil de delta fullt ut i de EF-komiteer som bistår Kommisjonen i forvaltningen og utviklingen av programmet. Lagring, bearbeiding og publikasjon av data skal skje ved Eurostat, som vil få refundert de ekstra kostnader som dette medfører i forhold til EFTA-landene.

Kapittel 5: Selskapsrett

Artikkel 77

viser til de særlige bestemmelser om selskapsrett, som er nedfelt i Avtalens Vedlegg XXII, (S.v. 1 s. 401).

Bestemmelsene vedrørende selskapsrett inneholder bl.a. regler om registreringsplikt og fullmakt til å forplikte selskaper, stiftelse av aksjeselskaper og sikring av og endringer i aksjekapitalen, fusjon av selskaper av samme nasjonalitet, krav til årsoppgjør i selskaper med begrenset ansvar, deling av selskaper,

konsernregnskap, godkjenning av personer som er ansvarlig for revisjon av selskaper, registrering av filialer hjemmehørende i utland og enperson-aksjeselskaper.

Regelverket gir også hjemmel til å etablere en ny juridisk person, kalt «europeisk økonomisk foretaksgruppe», som et alternativ til samarbeid mellom foretak om enkelte oppgaver over landegrensene.

Det er gitt inntil tre års overgangstid for Liechtenstein og Sveits og inntil 2 år for de øvrige EFTAland for gjennomføring av de selskapsrettslige bestemmelsene.

DEL VI: SAMARBEID UTENFOR DE FIRE FRIHETER

Samarbeidet i EF strekker seg på mange områder ut over det som er nødvendig for å få det indre marked til å virke etter forutsetningene. Slike fellesskapstiltak utgjør tillegg til tiltak som medlemslandene treffer individuelt.

Avtalens Del VI fastsetter hvordan et tilsvarende samarbeid skal foregå i EØS. Samarbeidet er av tradisjonell internasjonal karakter og skal skje innenfor rammen av Fellesskapets virksomhet på de ulike områdene.

Avtalens Protokoll 31 (S.v. 1 s. 175) beskriver mer detaljert det samarbeid som skal igangsettes på nærmere definerte områder når Avtalen trer i kraft. EØS-komiteén kan treffe vedtak om å endre eller utfylle Protokoll 31 for å iverksette nye samarbeidstiltak. Slike vedtak må fattes med enstemmighet.

Samarbeidet på de områder som inngår i Avtalens Del VI er nærmere omtalt i proposisjonens kapittel 7. Fremstillingen av Artiklene 78-88 nedenfor må leses i sammenheng med denne beskrivelsen.

Artikkel 78

pålegger avtalepartene, innenfor rammen av Fellesskapets programmer og tiltak å styrke og utvide samarbeidet på områdene

- forskning og teknologisk utvikling,
- informasjonstjenester,
- miljø,
- utdanning, opplæring og ungdom,
- forhold som gjelder i arbeidslivet,
- forbrukervern,
- små og mellomstore bedrifter,
- turisme,
- den audiovisuelle sektor
- katastrofeberedskap

i den utstrekning dette ikke er regulert ved bestemmelser i andre deler av Avtalen.

Artikkel 79

forplikter avtalepartene til å styrke dialogen seg imellom i de felles organer for å identifisere områder og aktiviteter der nærmere samarbeid kan bidra til å oppnå felles mål på de områder som er omtalt i Artikkel 78.

Avtalepartene skal utveksle informasjon om planer og forslag om tiltak innenfor disse områder. Straks en avtalepart ber om det, skal det holdes konsultasjoner i EØS-komiteén om forslag om opprettelse eller endringer av pågående tiltak, programmer eller prosjekter på området.

De fremgangsmåter som er fastlagt for beslutningsprosessen i Avtalens Del VII får anvendelse når det er særskilt bestemt i denne del av Avtalen eller i Protokoll 31.

Artikkel 80

fastlegger de mest vanlige samarbeidsmåter. Dette kan være:

- deltakelse av EFTA-land i EFs rammeprogrammer, spesifikke programmer, prosjekter eller andre tiltak;
- opprettelse av felles virksomhet på særlige områder, som kan være å avstemme eller samordne virksomhet, å slå sammen eksisterende virksomheter eller å etablere fellesvirksomhet på ad hoc basis;
- formell eller uformell utveksling eller fremskaffelse av informasjon;
- felles innsats for å oppmuntre visse virksomheter på avtalepartenes samlede territorium;
- parallell lovgivning med identisk eller sammenfallende innhold, der dette anses formålstjenlig;
- samordning av innsats og virksomhet i eller gjennom internasjonale organisasjoner og samarbeid med tredjeland, der dette er av felles interesse.

Artikkel 81

fastlegger de hovedprinsipper som skal gjelde når EFTA-land deltar i EFs programmer, prosjekter eller andre tiltak:

- a) EFTA-landene skal ha adgang til alle deler av et program.
- b) EFTA-landenes status i de komitéer som bistår Kommisjonen i forvaltningen eller utviklingen av fellesskapsvirksomheter som EFTA-landene bidrar finansielt til, skal fullt ut gjenspeile dette bidrag.
- c) Alle EF-vedtak, med unntak av alminnelige budsjettvedtak, som direkte eller indirekte angår en virksomhet som EFTA-landene deltar i, skal underlegges de informa-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

sjons- og rådslagningsprosedyrer som er fastsatt i Avtalens Del VII. Vilkårene for den fortsatte deltakelse i vedkommende aktivitet kan revurderes av EØS-komiteén i samsvar med Avtalens Artikkel 86.

- d) EFTA-landenes deltakere i prosjekter skal ha samme rettigheter og plikter innenfor vedkommende EF-program eller annen aktivitet som dem som gjelder for deltakere fra EFland. Det samme prinsipp skal gjelde også for deltakere i utvekslinger mellom EFTA-land og EFs medlemsland.
- e) EFTA-landene og deltakere fra disse land skal ha samme rettigheter og plikter med hensyn til spredning, evaluering og utnyttelse av resultater som EFs medlemsland og deres deltakere.
- f) Avtalepartene skal, i samsvar med sine regler og forskrifter, gi deltakerer i programmer eller andre tiltak nødvendige lettelser ved innreise og opphold.

Artikkel 82

bestemmer at EFTA-landenes bidrag til samarbeid som krever finansiell deltakelse skal fastsettes på en av de følgende måter:

- a) EFTA-landenes bidrag skal utregnes i forhold til de tilsagnsrammer og bevilgninger som hvert år er oppført i EFs budsjett på budsjettposten for vedkommende virksomhet. Forholdstallet som bestemmer EFTA-landenes bidrag skal være summen av forholdene mellom hvert EFTA-lands bruttonasjonalprodukt på den ene side, og summen av EFs medlemslands bruttonasjonalprodukt og vedkommende EFTA-lands bruttonasjonalprodukt på den annen side. Denne faktor skal hvert år utregnes på grunnlag av de ferskeste statistiske opplysninger. Det beløp EFTA-landene skal bidra med, skal komme i tillegg til de tilsvarende beløp som er oppført i EFs budsjett. De bidrag som EFTA-landene skal betale hvert år skal bestemmes på grunnlag av det som er oppført som bevilgning (dvs. ikke tilsagn).
- b) EFTA-landenes finansielle bidrag baseres på det prinsipp at hver avtalepart bærer sine egne kostnader, samt et bidrag til EFs administrasjonskostnader som fastsettes av EØS-komiteén.
- c) EØS-komiteén skal treffe de nødvendige beslutninger om avtalepartenes bidrag til vedkommende virksomhet.

De nærmere bestemmelser til gjennomføring av Artikkelen er inntatt i Avtalens Protokoll 32, (S.v. 1 s. 178).

Artikkel 83

bestemmer at når samarbeidet tar form av en utveksling av informasjon mellom offentlige myndigheter, skal EFTA-landene ha samme rett til å motta og samme plikt til å avgi informasjon som EFs medlemsland. I denne forbindelse skal EØS-komiteén fatte vedtak om hvilke krav til taushetsplikt som skal gjelde.

Artikkel 84

viser til at bestemmelser som skal gjelde for samarbeidet på særlige områder, er inntatt i Avtalens Protokoll 31, jf. nærmere omtale i proposisjonens kapittel 7.

Artikkel 85

bestemmer at fra EØS-avtalens ikrafttredelse skal samarbeid som allerede er etablert mellom EFTAlandene og EF på de områder som er omhandlet i Avtalens artikkel 78, reguleres av bestemmelsene i Avtalens Del VI og Protokoll 31, medmindre annet er bestemt i Protokollen.

Artikkel 86

fastlegger at EØS-komiteén i samsvar med Avtalens Del VII skal treffe alle vedtak som er nødvendig for å iverksette Artikkelen 78 til 85 og alle tiltak i henhold til disse. Vedtakene kan bl.a. omfatte tillegg eller endringer av bestemmelsene i Protokoll 31 og overgangsordninger som kreves for å iverksette Artikkel 85.

Artikkel 87

pålegger avtalepartene å ta de nødvendige skritt for å utvikle, styrke og utvide samarbeidet på områder innenfor virksomheter i EF som ikke er oppregnet i Artikkel 78, når dette anses å bidra til å oppfylle Avtalens formål eller på annen måte blir ansett å være i felles interesse. Slike skritt kan omfatte endring av Artikkel 78 ved å føye nye områder til dem som er oppregnet der.

Artikkel 88

fastsetter at ingen av bestemmelsene i Avtalens Del VI skal være til hinder for at en avtalepart kan forberede, vedta og iverksette tiltak på egen hånd. Denne bestemmelse innvirker ikke på bestemmelser i andre deler av Avtalen.

DEL VII: BESTEMMELSER OM ORGANENE

EØS-avtalen har bestemmelser som oppretter felles organer for samarbeidet. Disse er EØS-rådet, som er det høyeste fellesorgan med vesentlig politiske funksjoner, og EØS-komiteen, som er det utøvende organ for samarbeidet. Komiteen er forum for rådslagning i beslutningsprosessen og vedtar nye EØS-regler. Dessuten opprettes en Parlamentarikerkomité og en Rådgivende komité med representanter for arbeidslivets parter. Det opprettes også en egen voldgiftsmekanisme for EØS, og Avtalen medfører opprettelse av en EFTA-domstol og et overvåkingsorgan for EFTA-landene. De to siste organene er opprettet i separat avtale mellom EFTA-landene innbyrdes.

Kapittel 1: Organiseringen av samarbeidet

Avsnitt 1 - EØS-rådet

Artikkel 89

omhandler EØS-rådet, som er det øverste felles organ for EØS-samarbeidet. Rådet skal ha ansvaret for å gi politiske impulser for gjennomføring av Avtalen og gi de generelle retningslinjer for EØS-komiteens arbeid.

Det vil være Rådets oppgave å vurdere hvordan EØS-samarbeidet fungerer, og å styre utviklingen av samarbeidet. I henhold til bestemmelsen skal det ta de politiske avgjørelser som fører til endring av Avtalen. I henhold til Artikkel 2 innbefatter Avtalen også Avtalens protokoller, vedlegg og de EF-rettsakter vedleggene refererer til. Dette innebærer at Rådet f.eks. kan fatte vedtak om at regelverket på områder som er nedfelt i vedleggene, bør videreutvikles.

Alle spørsmål som forårsaker vanskeligheter, kan i henhold til Avtalens Artikkel 5 tas opp i EØS-rådet. Hastesaker behøver ikke drøftes i EØS-komiteen først.

EØS-rådet vedtar selv sin forretningsorden.

I en særskilt felleserklæring (S.v. 1 s. 418) uttrykker partene enighet om at man ønsker å styrke den politiske dialog om utenrikspolitiske spørsmål, bl.a. ved uformelle meningsutvekslinger som kan skje i tilslutning til EØS-rådets møter.

Artikkel 90

fastlegger at EØS-rådet skal bestå av et regjeringsmedlem fra hvert EFTA-land, medlemmer av EF's råd, og medlemmer av EF-kommisjonen. På møtene vil hvert enkelt EFTA-lands representant stå fritt til å fremføre dette lands synspunkter. Vedtak fattes imidlertid med enstemmighet mellom EF på den ene si-

de og EFTA-landene som gruppe på den annen. I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er partene enige om at når beslutninger fattes, opptrer EFTA-landene «med én stemme». EFTA-landene vil måtte klargjøre sine synspunkter på forhånd gjennom samarbeidet i EFTAs faste komité, jf. St.prp. nr. 101 (1991-92).

Artikkel 91

fastlegger at formannskapet i EØS-rådet skal veksle hver 6. måned. Et regjeringsmedlem fra et EFTA-land og et medlem av EF's råd har formannskapet etter tur. EØS-rådet skal møte fast to ganger i året, og ellers når det anses nødvendig. Rådet fastlegger sin egen forretningsorden, som bl.a. vil inneholde regler om prosedyrer og møtehyppighet. I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er partene enige om at Rådets forretningsorden skal gi adgang til opprettelse av nødvendige arbeidsgrupper eller underkomiteer. Det fastslås videre at forretningsorden også skal legge til rette for at en avtalepart til enhver tid kan ta opp en sak av viktighet i EØS-rådet i henhold til partenes ankerett etter Avtalens Artikkel 5.

Avsnitt 2 - EØS-komiteen

Artikkel 92

opprettet EØS-komiteen. Den blir det sentrale organ for gjennomføringen av EØS-samarbeidet. Komiteen får også ansvaret for å sikre at Avtalen fungerer i overensstemmelse med dens formål. Den løpende kontakt mellom Avtalens parter vil i første rekke finne sted i EØS-komiteen. Vedtak om nye EØS-regler fattes av EØS-komiteen med enstemmighet.

For øvrig skal partene holde rådslagninger i Komiteen om alle saker av betydning for Avtalen som forårsaker vanskeligheter, og som bringes opp av en av dem.

Komiteen vedtar sin egen forretningsorden.

Artikkel 93

fastlegger at partene i EØS-avtalen vil være representert i EØS-komiteen. Det vil normalt si at nasjonale representanter på embetsnivå møter fra EFTA-landene. Tjenestemenn fra EF-kommisjonen vil representere EF-siden, medmindre et dagsordenpunkt hører inn under medlemslandenes myndighet. I så fall vil representanter fra EF's medlemsland møte med rettigheter som avtalepart.

EØS-komiteen fatter vedtak med enstemmighet. Det forutsettes at EFTA-landene taler «med én stemme». De vil derfor på forhånd måtte koordinere sine synspunkter i EFTAs faste komité.

Artikkel 94

fastslår at en representant for et EFTA-land og EF-kommisjonen etter tur innehar formannskapet i EØS-komiteén i 6 måneder. I praksis vil formannskapet på EFTA-siden ha samme nasjonalitet i Komiteén som i Rådet. Både formannen og en avtalepart har anledning til å ta initiativ til møter. Komiteen skal imidlertid møte minst en gang i måneden.

EØS-komiteén vil kunne nedsette underkomiteer eller arbeidsgrupper. I omforent møte-referat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) uttrykker partene enighet om at Komiteen skal vedta å opprette slike komiteer eller grupper som er nødvendige, f.eks. på området opprinnelsesregler og når det gjelder andre tollspørsmål.

EØS-komiteén skal utgi en årlig rapport. Denne vil kunne danne grunnlag for EØS-rådets og deltakerlandenes vurdering av hvordan Avtalen fungerer og samarbeidet utvikler seg, f.eks. med henblikk på å treffe politiske beslutninger om nye prioriteringer.

Avsnitt 3 - Parlamentarisk samarbeid

Artikkel 95

inneholder bestemmelser om Parlamentarisk komiteén for EØS. Komiteén skal bestå av like mange representanter for parlamentene i EFTA-landene og Europaparlamentet. Komiteén skal drøfte samarbeidet i EØS bl.a. på grunnlag av EØS-komiteéns årsrapport, og kan uttrykke sitt syn gjennom rapporter og resolusjoner. Formannen i EØS-rådet kan møte i Komiteén for å redegjøre for særlige spørsmål. Komiteén vedtar selv sin forretningsorden.

Vedtektene for komiteén er fastsatt i Avtalens Protokoll 36 (S.v. 1 s. 182) som bestemmer at Parlamentarisk komiteén skal ha 66 medlemmer, likt fordelt på representanter fra EFTA-landenes nasjonalforsamlinger og Europaparlamentet. Den skal møtes to ganger i året, hver annen gang i et EFTA- og EF-land. Det åpnes også for ekstrasesjoner ved behov.

EFTA-landene vil seg imellom fastsette antallet representanter fra det enkelte EFTA-lands nasjonalforsamlinger før Avtalens ikrafttredelse.

Avsnitt 4 - Samarbeid mellom partene i arbeidslivet

Artikkel 96

inneholder bestemmelser for samarbeidet mellom arbeidslivets parter. Den rådgivende komité for EØS vil bestå av et likt antall representanter fra henholdsvis EFTAs konsultative komité og EFs økonomiske og sosiale komité. Komiteén kan uttrykke sitt syn gjen-

nom rapporter og resolusjoner, og vil ha en rådgivende funksjon med sikte på å styrke innflytelsen til arbeidslivets parter i EØS.

Den rådgivende komité skal selv vedta sin forretningsorden.

Kapittel 2: Beslutningsprosessen

Artikkel 97

slår fast at Avtalen ikke berører den enkelte avtaleparts rett til å endre sin interne lovgivning på et område som dekkes av Avtalen dersom forbudet mot forskjellsbehandling respekteres og de andre avtaleparter underrettes. I tillegg stilles to alternative forutsetninger.

Den ene mulighet er at EØS-komiteén finner at den nye lovgivning ikke hindrer at Avtalen virker tilfredsstillende. Bakgrunnen for bestemmelsen er at EØS-samarbeidet innenfor Avtalens virkefelt er grunnlagt på felles regler og like konkurransevilkår. Siden EØS-komiteén med enstemmighet kan fatte vedtak om nye eller endrede regler, vil hovedprinsippet være at endringer i EØS-reglene vedtas i fellesskap og får virkning for alle avtaleparter.

Den andre mulighet baserer seg på at avtalepartene ikke kommer til enighet om nye EØS-regler til tross for at de har fulgt den fremgangsmåte som er fastlagt i Artiklene 93.2, 99, 100, 102 og 103. Bestemmelsen regulerer de tilfeller hvor EF har fremsatt forslag om nye EØS-regler etter Artikkel 99 på bakgrunn av de initiativ og den regelutvikling som skjer i Fellesskapet selv. I en slik situasjon vil det kunne oppstå ulike regler i EØS og internt i EF. Dette kan i sin tur føre til opphør av gjensidige EØS-forpliktelser, se omtalen av Artikkel 102 nedenfor. EFTA-landene kan da selv utvikle nye, egne regler på felter som på grunn av opphør, ikke lenger er avtaleregulert i forhold til EF.

Artikkel 98

angir de av Avtalens protokoller og vedlegg som kan endres når EØS-komiteén fatter vedtak i henhold til Avtalens bestemmelser om beslutningsprosessen. De øvrige protokoller må endres etter samme bestemmelser som for hoveddelen av Avtalen. I begge tilfeller kan det være nødvendig å forelegge endringsforslaget for nasjonalforsamlinger i EFTA-land, se omtalen av Artikkel 103 nedenfor.

Artikkel 99

fastlegger en omfattende informasjons- og rådslagningsprosedyre mellom EFTA- og EFPilaren med sikte på å nå frem til enighet om

nye EØS-regler eller endring av eksisterende regler.

EØS-avtalens materielle regler motsvarer for en stor del EF's regelverk og har betydning for gjennomføringen av det indre marked. Dette regelverk forutsettes å bli videreutviklet. EF har et forvaltningsapparat som er innrettet på en slik videreutvikling. Beslutningsprosedyrene i EØS er på denne bakgrunn innrettet etter de ulike stadier i EF's beslutningssystem.

Den normale fremgangsmåten i beslutningsprosessen i EØS vil derfor være at initiativ til endring av EØS-reglene vil komme fra Kommisjonen. Dette utelukker imidlertid ikke forslag fra EFTA-siden.

EØS-samarbeidets to-pilarsystem forutsetter at EFTA-landene koordinerer sine synspunkter i EFTAs faste komité samtidig som EF's egen beslutningsprosess fortsetter parallelt. Fortløpende informasjonsutveksling og rådslagning mellom de to pilarer finner sted i EØS-komitéen, og eventuelt i undergrupper av Komitéen.

Artikkel 99, nr. 1 fastslår at så snart EF-kommisjonen vurderer å foreslå nye eller endrede regler på et område som dekkes av Avtalen, skal den innhente synspunkter fra sakkyndige i EFTA-landene på samme måte som den konsulterer sakkyndige fra EF-landene. Slike eksperter vil være uavhengige og ikke representere de enkelte lands offisielle synspunkter. Denne fremgangsmåten tar sikte på å sikre at spesielle forhold i EFTA-landene kan bli gjenspeilet i utformingen av forslagene på et tidlig stadium, slik at mulighetene øker for at de kan bli vedtatt også som EØS-regler.

Når Kommisjonen har utarbeidet sitt forslag til EF's råd, skal i henhold til Artikkelen nr. 2 EFTA-landene samtidig motta forslaget. På anmodning fra en avtalepart kan da en første rådslagning mellom de to pilarer finne sted i EØS-komitéen. Deretter forutsettes i nr. 3 en løpende informasjons- og samrådsprosess, hvor de to pilarer utveksler synspunkter på det foreliggende forslag og mulige endringer av det.

Etter EF-retten har Kommisjonen enerett til å ta initiativ overfor EF's råd om forslag om nye regler. EF's medlemsland har selv ikke en slik forslagsrett. Forslag fra EFTA-siden bør derfor i praksis kanaliseres til EF-kommisjonen under det løpende samarbeid i EØS-komitéen. Kommisjonen kan da igangsette den fremgangsmåte som Artikkel 99 beskriver, som innledes med at Kommisjonen innhenter sakkyndiges uttalelser i EFTA-landene og EF, etterfulgt av en rådslagingsprosess med EFTA-landene i EØS-komitéen.

Artikkel 99 må også ses i sammenheng med Artikkel 89, som gir EØS-rådet myndighet til å treffe politiske beslutninger med sikte på å endre Avtalen, samt Artikkel 118, som fastlegger regler for hvordan forslag om å trekke nye områder inn under Avtalens virkefelt, skal behandles.

Artikkel 100

har som utgangspunkt at EF's råd på mange områder har vedtatt et rammeregulering hvor det har delegert beslutningsmyndighet til EF-kommisjonen, blant annet om vedtak av nye regler som ikke anses å ha stor prinsipiell betydning. Dette er omtrent det samme som når Stortinget gir Kongen eller et departement forskriftsmyndighet. Samtidig har Rådet fastlagt fremgangsmåter som Kommisjonen må følge. Disse fremgangsmåter varierer, men har det til felles at forslagene til nytt regelverk må forelegges en komité bestående av sakkyndige fra medlemslandene. I visse tilfeller stemmes det i disse komitéene på grunnlag av forslag fra Kommisjonen. Ekspertene går da over til å være nasjonale representanter underlagt det enkelte EF-lands instruksjonsmyndighet. Det er imidlertid Kommisjonen som fatter det endelige vedtaket.

Artikkelen gir EFTA-landene rett til å utpeke egne sakkyndige som skal sikres bredest mulig deltakelse når komitéene forbereder nye regler. I denne fasen likestilles EFTA-landenes eksperter med ekspertene fra EF-landene. Når komitéen fatter beslutninger, som er interne EF-vedtak, har imidlertid de sakkyndige fra EFTA-landene ingen rolle. Disse vedtak får bare virkning i EF. I en særskilt erklæring til Avtalen (S.v. 1 s. 432) har Kommisjonen bl.a. forpliktet seg til å fortsette rådslagningene så lenge det anses nødvendig. Hensikten er å oppnå størst mulig enighet før den endelige beslutning fattes.

I de unntakstilfeller hvor den aktuelle komité og Kommisjonen ikke blir enige om nye regler, må saken forelegges EF's råd. Kommisjonen er da forpliktet til å fremlegge for Rådet det syn EFTA-landenes sakkyndige har inntatt.

Også når EF vedtar nye regler etter sine interne komitéprosedyrer, er det EØS-komitéen som må fatte vedtak om at de også skal være EØS-regler.

Artikkel 101

regulerer EFTA-landenes deltakelse i de av EF's komitéer som ikke faller inn under Artikkelen 100 og 81. Innenfor de områder som Avtalen omfatter, er det i EF nedsatt en rekke komitéer som tjener som fora for faglige dis-

kusjoner om regelverkets funksjon, om behovet for forbedringer samt om hvordan gjennomføringen av Fellesskapets politikk på visse områder skal samordnes.

Artikkelen fastslår at sakkyndige fra EFTA-land skal knyttes til spesielt utvalgte komitéer. Disse er ført opp i Avtalens Protokoll 37 (S.v. 1 s. 182), samt i en merknad til Protokoll 37 i omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 426). Prinsippene for deltakelsen er fastlagt i de protokoller og vedlegg hvor det er referert til EF's regelverk på den enkelte komité's område.

EØS-komitéen kan beslutte å endre Protokoll 37 slik at også andre komitéer av samme type som de ovennevnte, skal omfattes av denne ordningen dersom EØS-samarbeidet viser at tilknytningen bør utvides også til disse.

Artikkel 102

fastslår blant annet at et av formålene med beslutningsprosessen i EØS-samarbeidet er å sikre ensartethet også når nye regler utvikles. Dette forutsetter enighet om reglens innhold, og at de trer i kraft samtidig.

Artikkelen fastsetter derfor at EØS-komitéen skal søke å fatte eventuelt vedtak om nye EØS-regler eller endring av eksisterende mest mulig samtidig med vedtaket i EF om tilsvarende regler. Den omfattende informasjons- og rådslagningsprosedyren mellom EFTA- og EF-pilaren som fastlegges i Artikkelen 99, tar sikte på å legge til rette for dette.

Dersom det likevel ikke lar seg gjøre å komme til enighet om nye regler i EØS-komitéen, skal partene bestrebe seg på å finne en løsning som sikrer at Avtalen fortsatt kan fungere best mulig. Partene kan også konstatere at selv om de anvender ulike regelverk, må disse anses som likeverdige, slik at de kan anvendes parallelt.

Dersom EØS-komitéen etter nærmere angitte frister imidlertid ikke kommer frem til en slik løsning, betraktes den del av Avtalens vedlegg som berøres direkte av EF's nye regler, som midlertidig satt ut av kraft mellom EFTA-landene og EF. Dette skjer etter ytterligere frister. Hvilke deler av et vedlegg som berøres direkte, forutsettes vurdert i EØS-komitéen på et tidligere stadium av beslutningsprosessen (Artikkelens nr. 2). Normalt vil under enhver omstendighet de deler av et vedlegg som i EF er erstattet av nye EF-regler, opphøre å gjelde mellom partene.

Ved slikt opphør vil bestemmelser i avtaler mellom partene som før ikrafttredelsen av Avtalen regulerte angjeldende område, igjen kunne anvendes, jf. omtalen av Artikkelen 120.

EØS-komitéen vil også ha ansvaret for å fin-

ne løsninger som fører til at midlertidig opphørte regler igjen kan tre ikraft mellom partene.

Rettigheter og plikter som borgere og bedrifter hadde ervervet etter Avtalen, vil bestå uavhengig av opphøret. I omforent møtereferat fra forhandlingene har partene gitt eksempler på slike ervervede rettigheter. (S.v. 1 s. 424) Som ett eksempel kan nevnes retten for en person til å forbli i ett EØS-land selv om de reglene om fri bevegelse av personer som gav ham rett til å flytte dit, opphører mellom avtalepartene.

Artikkel 103

omhandler konsekvensene av at vedtak i EØS-komitéen ikke oppnår godkjenning i henhold til de nasjonale godkjenningsprosedyrer i EFTA-landene. I de fleste EFTA-land skal en del av vedtakene i EØS-komitéen om nye EØS-regler forelegges de respektive nasjonalforsamlinger til godkjenning. De nye regler vil da ikke kunne tre ikraft før slik godkjenning foreligger.

Artikkelen fastsetter tidsfrister for når godkjenning skal foreligge. Dersom alle nødvendige godkjenninger ikke foreligger innen 6 måneder etter at EØS-komitéen har fattet sitt vedtak, forutsettes partene å anvende vedtaket midlertidig medmindre en eller flere av dem meddeler at slik anvendelse ikke er mulig. Når de beslutninger Artikkelen omhandler, krever godkjenning av nasjonalforsamlingene, skyldes dette oftest at beslutningene krever nasjonal gjennomføring i form av lovvedtak. Dersom godkjenning ikke foreligger i tide, vil i så fall slik *midlertidig* anvendelse som Artikkelen anviser, ikke være mulig i Norge. I slike tilfeller, eller dersom et EFTA-land meddeler at et vedtak av EØS-komitéen ikke kan godkjennes, vil Artikkelen 102 nr. 5 komme til anvendelse. Opphør tar likevel under ingen omstendighet til å gjelde før det tilsvarende EF-vedtak er gjennomført i Fellesskapet.

I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er partene enige om at Artikkelen 103 også skal få anvendelse på beslutninger i EØS-rådet. I en erklæring til Artikkelen (S.v. 1 s. 432) forbeholder EF seg retten til å utsette den endelige anvendelsen av de regler som er vedtatt i EØS-komitéen, til de nødvendige interne prosedyrer er gjennomført i EFTA-landene. I en erklæring uttrykker EFTA-landene (S.v. 1 s. 432) at de, med forbehold for virksomheten til deres demokratiske institusjoner, vil gjøre sitt beste for å sikre at vedtak i EØS-komitéen kan bli godkjent i samsvar med deres konstitusjonelle regler, innen den ikrafttredelsesdatoen vedtaket selv fastsetter.

Artikkel 104

fastslår når EØS-komiteéns vedtak blir bindende for avtalepartene og pålegger dem å sikre gjennomføring og anvendelse av vedtakene.

Kapittel 3: Ensartethet, overvåking og tvisteløsning**Avsnitt 1 - Ensartethet***Artikkel 105*

pålegger EØS-komiteén å medvirke til å sikre at Avtalens bestemmelser og de EF-regler som motsvarer disse, i størst mulig grad tolkes likt. For å sikre størst mulig enhetlig tolkning skal dommer fra EFTA- og EF-domstolen oversendes EØS-komiteén, slik at denne kan følge utviklingen i de to domstolenes rettspraksis. Dersom det oppstår ulikheter i denne rettspraksis, skal EØS-komiteén finne løsninger som kan bevare en ensartet fortolkning av Avtalen. Hvis Komiteén ikke kommer til enighet om en løsning, kan alternativene i Avtalens Artikkel 111 brukes.

Avtalens Protokoll 48 (S.v. 1 s. 191) fastslår at vedtak av EØS-komiteén i denne sammenheng ikke skal få virkning i forhold til foreliggende rettspraksis fra EF-domstolen.

Artikkel 106

Som et ledd i EØS-komiteéns arbeid for å sikre mest mulig enhetlig tolkning av Avtalen, skal den opprette et system for utveksling av informasjon om dommer mellom EFTA-domstolen, EF-domstolen og EFTA-landenes domstoler i siste instans.

Disse domstoler skal, som et ledd i systemet for informasjonsutveksling, oversende til EF-domstolens justissekretær de dommer hvor tolkningen og anvendelsen av EØS-avtalen og de likelydende EF-reglene er involvert. Dommene skal i nødvendig utstrekning oversettes og sammenfattes, og relevante dokumenter skal videresendes til den nasjonale myndighet som hver avtalepart utpeker.

EF-landenes nasjonale domstoler vil ikke bli omfattet av ordningen, da den enhetlige tolkningen for disses vedkommende sikres gjennom den plikt nasjonale sisteinstansdomstoler har, og den rett de andre domstolene har, til å forelegge tolkningsspørsmål for EF-domstolen. EØS-avtalen vil for EFs vedkommende fra ikrafttreddelsen bli en del av EF-retten, og nasjonale domstoler i EF har derfor en plikt (eller rett) til å forelegge tolkningsspørsmål også vedrørende *Avtalen* for EF-domstolen.

Artikkel 107

åpner adgang for EFTA-landene til å la sine nasjonale domstoler forelegge spørsmål for

EF-domstolen om tolkningen av de av EØS-reglene som etter sitt materielle innhold er identiske med EFs regelverk. De nasjonale domstoler i EFTA-landene vil allerede etter EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen ha mulighet til å forelegge slike tolkningsspørsmål for EFTA-domstolen til ikke-bindende uttalelse. Sammen med ordningen som er nevnt i de to foregående artikler, vil dette etter alt å dømme i tilstrekkelig grad bidra til en mest mulig enhetlig tolkning av EØS-reglene.

EFTA-landenes adgang til å slutte seg til ordningen står også åpen etter tidspunktet for ratifikasjon, men Norge tar ikke sikte på å benytte seg av adgangen.

Avsnitt 2 - Overvåkingsordningen*Artikkel 108*

fastslår at EFTA-landene skal opprette et overvåkingsorgan og en domstol for å sikre at Avtalen overholdes. Opprettelsen av disse to organene er en følge av EØS-samarbeidet, og rammene for organenes myndighetsområde og fremgangsmåter er fastsatt i Avtalen. Organene opprettes gjennom en separat avtale mellom EFTA-landene innbyrdes.

EFTAs overvåkingsorgan skal være uavhengig, dvs. at medlemmene ikke skal være underlagt instruks fra noe land eller noe nasjonalt organ. Oppgavene vil være overvåking for å sikre at EFTA-overholder sine alminnelige avtaleforpliktelser, derunder forpliktelsene vedrørende statsstøtte og offentlige innkjøp, samt overvåking av foretakenes etterlevelse av de felles konkurransereglene. Det vises til omtalen av Avtalens artikler 53-65. Grunnlaget for bestemmelsen i Artikkel 26 om at anti-dumpingtiltak ikke skal finne sted, er nettopp forutsetningen om en like effektiv overvåking og håndhevelse av de felles konkurransereglene i EFTA- og EF-området. Dette forutsetter også at EFTAs overvåkingsorgan tilstås samme myndighet og funksjoner på dette området som EFkommisjonen.

EFTA-domstolen skal ha myndighet til å behandle de saker EFTAs overvåkingsorgan bringer inn for Domstolen vedrørende EFTA-landenes overholdelse av EØS-forpliktelsene, samt anke over vedtak som EFTAs overvåkingsorgan har fattet i konkurransesaker, og avgjøre tvister mellom to eller flere EFTA-land.

Artikkel 109

fastslår at overvåkingen av EØS-avtalen deles mellom EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen. Når det gjelder EF-kommisjonen, skjer overvåkingen i samsvar med be-

stemmelsene i Romatraktaten og Traktaten om kull- og stålfellesskapet. De to organene skal samarbeide, utveksle opplysninger og rådføre seg med hverandre for å sikre en ensartet overvåking i hele EØS.

Begge organene skal motta klager om gjennomføring av Avtalen og informere hverandre om dem. Det enkelte organ skal behandle de saker som hører inn under egen kompetanse, og oversende de øvrige til det annet organ. Det vil si at begge organer utad vil ha myndighet til å motta klager, slik at usikkerhet om hvilket organ saken hører inn under, ikke skal gå ut over klageren. Skulle det oppstå uenighet mellom EFTAs overvåkingsorgan og EF-kommisjonen i forbindelse med oppfølgingen av klager, eller om resultatet av en undersøkelse, kan hver av dem bringe saken inn for EØS-komiteén for behandling i samsvar med Artikkel 111.

I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er partene enige om at overvåkingen også omfatter partenes gjennomføring av Avtalen i intern rett.

Artikkel 110

inneholder regler om tvangsfullbyrdelse i EØS-landene av vedtak fattet av enten EFTAs overvåkingsorgan eller EF-kommisjonen og som er rettet mot andre rettssubjekter enn stater. Slike vedtak skal selv utgjøre et selvstendig tvangsgrunnlag. Det samme gjelder tilsvarende vedtak fattet av EFTA-domstolen og EF-domstolene.

Artikkelen fastslår at tvangsfullbyrdelse i det aktuelle land skal skje etter dette lands regler, men at det ikke skal kunne foretas noen prøving av kravet. Utsettelse kan bare vedtas av EFTA- eller EF-domstolen. Imidlertid kan nasjonale domstoler prøve om landets egne regler for tvangsfullbyrdelse er overholdt.

Bare vedtak i konkurransesaker om bøter og tvangsmulkt vil kunne danne grunnlag for tvangsfullbyrdelse av denne type, og fullbyrdelsen skal skje i foretakens aktiva.

Ved å godta at slike vedtak kan tvangsfullbyrdes direkte i Norge, samtykkes det samtidig i at et internasjonalt organ kan fatte vedtak av inngripende karakter for dem det gjelder, med direkte virkning i Norge. Dette innebærer en form for myndighetsoverdragelse til en internasjonal sammenslutning som bare kan skje etter Grunnlovens § 93. Av denne grunn må EØS-avtalen og EFTA-avtalen om Domstolen og Overvåkingsorganet, inngås i henhold til den særlige regel i Grunnlovens § 93, dvs. med samtykke fra Stortinget med 3/4 flertall. Da paragraf 93 bare kan anvendes ved myndighetsoverføring til en sammenslutning Norge er tilsluttet, har det vært nødven-

dig å ta et forbehold om at tvangsfullbyrdelse i Norge ikke vil kunne skje på norsk territorium når det aktuelle vedtak er fattet av en EF-institusjon. Det vises til erklæringer fra Norge og EF (S.v. 1 s. 430) om dette spørsmål, samt til behandlingen av grunnlovsspørsmålet i proposisjonens kapittel 8.10.

Avsnitt 3 - Tvisteløsning

Artikkel 111

inneholder regler for løsning av eventuelle tvister, i realiteten mellom et EFTA-land og EF, som gjelder fortolkning eller anvendelse av Avtalen. EFTA-domstolen har myndighet til å behandle slike tvister mellom EFTA-land innbyrdes.

Saksgangen starter med at enten et EFTA-land eller EF bringer saken inn for EØS-komiteén. EØS-komiteén skal søke å finne akseptable løsninger under hensyn til at Avtalen skal kunne fungere tilfredsstillende. Komiteén kan også avgjøre tvisten, noe som imidlertid krever enstemmig vedtak.

Gjelder tvisten tolkning av EØS-regler som i sitt materielle innhold er identisk med EFs regelverk, og EØS-komiteén ikke har funnet en løsning etter tre måneder, kan partene i tvisten forelegge den for EF-domstolen for avgjørelse med hensyn til tolkningsspørsmålet. Det vil ikke være aktuelt for Norge å benytte en slik adgang.

Er en slik tvist enten ikke løst av EØS-komiteén etter 6 måneder, eller ikke forelagt EF-domstolen til avgjørelse, kan en avtalepart iverksette beskyttelsestiltak etter Artikkel 112 for å gjenopprette en mulig mangel på likevekt. Alternativet er at reglene i Artikkel 102 gis tilsvarende anvendelse, slik at den berørte del av et vedlegg i Avtalen kan opphøre. I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) uttrykker partene imidlertid enighet om at slikt opphør ikke tjener Avtalens funksjon og at alle anstrengelser skal gjøres for å unngå dette.

Dersom beskyttelsestiltak treffes, skal fremgangsmåten i Artikkel 113 følges. Tiltaket kan etter omstendighetene gi grunnlag for mottiltak etter Artikkel 114.

Artikkel 111 fastsetter en voldgiftsmekanisme som kan anvendes i følgende situasjoner:

- ved tvist om omfang og varighet av et beskyttelsestiltak truffet med grunnlag i Artikkel 111, nr. 3 eller med grunnlag direkte i Artikkel 112. Voldgiftsmekanismen kan ikke ta stilling til rettmessigheten av selve iverksettelsen av beskyttelsesklausulen;
- ved tvist om forholdsmessighet av mottiltak truffet i samsvar med Artikkel 114.

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

Også slike tvister skal først søkes løst av EØS-komiteén, men etter tre måneder kan avtalepartene henvise dem til bindende voldgift. Reglene for voldgift er gitt i Avtalens Protokoll 33 (S.v. 1 s. 181). Voldgiftsorganet skal bestå av tre medlemmer. Hver av partene utpeker ett, som i sin tur velger et tredje medlem.

Kapittel 4: Beskyttelsestiltak

Artikkel 112

inneholder en beskyttelsesklauseul og fastlegger de vilkår som må være oppfylt for å anvende den. Slike tiltak kan treffes ensidig av en part dersom alvorlige økonomiske, samfunnsmessige eller miljømessige vanskeligheter som kan vedvare, er i ferd med å oppstå i en sektor eller i et distrikt. At beskyttelsestiltak kan treffes når slike vansker er *i ferd med* å oppstå, innebærer at tiltaket kan treffes før skadene er inntruffet. Med denne formuleringen tas det sikte på å legge tilrette for en gjennomføring av føre var-prinsippet, som Avtalens innledning fastslår skal ligge til grunn for samarbeidet. Men vanskelighetene man beskytter seg mot, må antas å ha en karakter som gjør at de vil være av en viss varighet, hvis de skulle ha inntruffet.

Artikkelen fastlegger at beskyttelsestiltak skal begrenses til det strengt nødvendige med hensyn til omfang og varighet for å rette opp situasjonen. Slike tiltak skal velges som minst mulig forstyrrer Avtalens funksjon. Tiltaket må være rettet mot samtlige øvrige avtaleparter.

Artikkel 113

inneholder regler for den fremgangsmåte som skal følges i tilfelle beskyttelsestiltak iverksettes. Dersom et slikt tiltak overveies, skal øvrige avtaleparter straks underrettes, og rådslagninger skal finne sted i EØS-komiteén med sikte på å finne en løsning alle kan godta. En slik løsning må godtas av alle parter fordi EØS-komiteén i henhold til Artikkel 93 arbeider etter enstemmighetsprinsippet. Ingen løsning kan derfor vedtas dersom det land som ønsker tiltak iverksatt, motsetter seg vedtaket. En tidsfrist gjelder imidlertid før klausulen kan utløses, medmindre forholdene nødvendigvis gjør øyeblikkelige tiltak. De tiltak som treffes skal notifiseres EØS-komiteén, som regelmessig skal drøfte tiltakene med sikte på avskaffelse eller begrensning. Vedtak om dette krever imidlertid også enstemmighet. Enhver avtalepart kan til enhver tid anmode komiteén om å vurdere tiltakene. For EF er det EF-kommisjonen som treffer beskyttelsestiltak, som da vil gjelde for hele EF.

Artikkel 114

I medhold av denne bestemmelse kan enhver avtalepart som er rammet av et beskyttelsestiltak, ta i bruk mottiltak mot den part som har truffet beskyttelsestiltaket. Mottiltaket må være forholdsmessig, og omfanget av mottiltaket må ikke gå utover det som er strengt nødvendig for å gjenopprette likevekten. Mottiltak kan ikke benyttes som sanksjonsmiddel, men må konkret - på grunnlag av det beskyttelsestiltak som er truffet - tjene til å gjeninnføre balanse mellom partene. Fremgangsmåten i Artikkel 113 får forøvrig tilsvarende anvendelse.

DEL VIII: LÅNE- OG TILSKUDDSD-ORDNINGEN

Artikkel 115

fastslår at avtalepartene er enige om å minske de økonomiske og sosiale forskjeller mellom sine regioner. Bakgrunnen for denne enighet er ønsket om å fremme en vedvarende styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom partene, jf. Artikkel 1. Artikkel 115 må også leses i sammenheng med Avtalens innledning, hvor det bl.a. heter at avtalepartene tilstreber å fremme en harmonisk utvikling av EØS, og er overbevist om nødvendigheten av å bidra til, ved gjennomføring av denne Avtale, å minske de økonomiske og sosiale forskjeller mellom regionene. Artikkelen viser til de relevante deler av Avtalen, herunder enkelte av ordningene for landbruk og fiske.

Artikkel 116

fastsetter at EFTA-landene skal opprette en Låne- og tilskuddsordning for å bidra til de anstrengelser EF allerede gjør for å nå de mål som er angitt i Artikkel 115.

Artikkel 117

viser til Protokoll 38 (S.v. 1 s. 183), som inneholder de nærmere regler for Låne- og tilskuddsordningen.

Protokoll 38 inneholder 7 artikler og et tillegg. Den institusjonelle ramme for ordningen er regulert av artikkel 1 og 5. EFTA-landene skal opprette en egen komité for ordningen. Den skal administreres av Den europeiske investeringsbank.

Administrative og praktiske spørsmål vedrørende gjennomføringen av låne- og tilskuddsordningen vil bli regulert i en egen avtale mellom EFTA-landene og Den europeiske investeringsbank. Avtalen vil bli forelagt Stortinget.

Artikkel 2 regulerer ordningen for rente-subsidier. Disse subsidiene skal utgjøre tre prosentpoeng på lån ytt av Den europeiske investeringsbank. Ordningen vil være begrenset til lån det blir gitt tilsagn om i perioden 1993-97, innenfor en ramme på 1 500 mill ECU (ca. 12 mrd. kroner), fordelt jevnt pr. år.

Artikkel 3 regulerer ordningen med direkte tilskudd, som har en ramme på 500 mill ECU (ca. 4 mrd. kroner). Tilsagn om bevilgninger skal fordeles jevnt over årene 1993-97.

Artikkel 4 angir de områder som skal nyte godt av ordningen, nemlig Hellas, øya Irland, Portugal og de regioner i Spania som er spesifisert i Protokollens tillegg. Både offentlige og private virksomheter som gjennomfører prosjekter kan få tilskudd og rentesubsidier. Prosjekter som legger vekt på miljøet, transport eller utdanning og opplæring, skal prioriteres. Av private prosjekter skal spesiell prioritet gis til små og mellomstore bedrifter.

For nærmere omtale av låne- og tilskuddsordningen vises til proposisjonens kapittel 9.

DEL IX: ALMINNELIGE BESTEMMELSER OG SLUTTBESTEMMELSER

Avtalens Del IX inneholder blant annet bestemmelser om krav til fremgangsmåte ved endring av Avtalen, forholdet mellom Avtalens bestemmelser og bestemmelsene i andre avtaler mellom partene, spørsmålet om nordisk og annet regionalt samarbeid innenfor EØS, Avtalens virkeområde, oppsigelse av Avtalen, tiltredelse for nye parter, ratifikasjon samt ikrafttredelse. Dessuten inneholder Del IX bestemmelser av almen karakter som ikke naturlig hører hjemme andre steder i Avtalen, bl.a. en bestemmelse om taushetsplikt, samt om forholdet mellom EØS-avtalen og de eidsrettslige forhold hos de enkelte avtaleparter.

Artikkel 118

fastlegger hvilken fremgangsmåte som skal følges dersom en avtalepart foreslår en utvidelse av samarbeidet til områder Avtalen ikke dekker. Artikkelen må ses i sammenheng med Artikkel 89, hvor det fastslås at EØS-rådet skal ta de politiske avgjørelser som fører til endring av Avtalen.

Den avtalepart som ønsker en *utvidelse* av samarbeidet, skal rette en begrunnet anmodning om dette til EØS-rådet. Etter eventuelle undersøkelser i EØS-komiteén kan Rådet beslutte at det skal innledes forhandlinger mellom partene. Slik beslutning må, i henhold til Avtalens Artikkel 90 nr. 2, treffes med enstemmighet.

Dersom slike forhandlinger leder frem til et omforent traktatutkast, må dette godkjennes av alle avtaleparter i henhold til deres konstitusjonelle krav.

Den fremgangsmåte som Artikkel 118 fastlegger, innebærer f.eks. at en eventuell tilsvarende utvidelse av EØS-samarbeidet som den EF-landene har lagt opp til gjennom vedtakene på traktatkonferansene i Maastricht, også må følge denne prosedyren.

Artikkel 119

fastslår at protokoller og vedlegg, samt de EF-rettsakter det er henvist til i vedleggene, er en integrert del av Avtalen på lik linje med hovedavtalen.

Artikkel 120

regulerer forholdet mellom EØS-avtalen og tidligere avtaler som forplikter Fellesskapet på den ene siden, og et eller flere EFTA-land på den annen. Utgangspunktet er at Avtalens bestemmelser i den grad de behandler samme spørsmål, får anvendelse i stedet for bestemmelser i slike eksisterende avtaler.

Dette innebærer ikke at eksisterende avtaler oppheves, men de kan i henhold til Artikkelen ikke anvendes. Grunnen til at man ikke har besluttet å oppheve eksisterende avtaler ved inngåelsen av EØS-avtalen, er at man ønsker at de igjen skal kunne komme til anvendelse dersom en avtalepart sier opp EØS-avtalen, eller i tilfelle av delvis opphør av EØS-avtalens bestemmelser i henhold til artikkel 102, nr. 5.

Avtalens gjennomslag i forhold til eksisterende avtaler gjelder således i utgangspunktet uavkortet. Avtalens Protokoll 41 (S.v. 1 s. 184) angir imidlertid enkelte unntak fra dette utgangspunktet. Den angir hvilke avtaler mellom EF og et eller flere EFTA-land som likevel fortsatt skal få anvendelse. Også enkelte andre protokoller inneholder bestemmelser om forholdet mellom EØS-avtalen og eksisterende avtaler. I Protokoll 9 om handel med fisk og andre marine produkter heter det f.eks. at bestemmelsene i visse avtaler på dette område skal gå foran EØS-avtalen i den grad de gir EFTAlandene et mer fordelaktig handelsregime enn Protokoll 9.

Forholdet mellom bestemmelsene i EØS-avtalen og avtaler mellom et eller flere EFTA-land på den ene siden og et eller flere EF-land på den annen, eller mellom to eller flere EFTA-land innbyrdes, reguleres ikke av Artikkel 120. I en felles erklæring til Avtalen (S.v. 1 s. 416) er det imidlertid fastslått at rettigheter i henhold til slike avtaler ikke skal påvirkes av EØS-avtalen, dersom de regulerer forhold av

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

betydning for individer eller foretak, regionalt samarbeid eller administrative ordninger. Rettighetene vil bestå inntil tilsvarende rettigheter sikres gjennom EØS-avtalen. I slike tilfeller anvendes den eksisterende avtalen mellom partene i den, mens EØS-avtalen anvendes overfor de land som ikke er parter.

Utover de omhandlede forhold vil Norges avtaleforpliktelser formentlig ikke berøres av EØS-avtalen. Dette gjelder i særlig grad de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene. Disse avtalene vil normalt ikke dekke de samme områder som EØS-avtalen. Under enhver omstendighet vil de rettigheter som følger av disse avtalene, ha et særlig vern. De er uttrykk for de grunnleggende menneskerettigheter som er en del av det felles rettsgrunnlag partene i EØS bygger på. Dette innebærer også at det vern internasjonale avtaler skaper for samenes rettsstilling, ikke berøres av EØS-avtalen.

Artikkel 121

bestemmer at Avtalen ikke er til hinder for å fortsette det nordiske samarbeid og tilsvarende samarbeid mellom Sveits og Liechtenstein, og mellom Østerrike og Italia om Sør-Tyrol. Forutsetningen for videreføring av slikt samarbeid er at det ikke hindrer at Avtalen kan virke tilfredsstillende. Dette innebærer at det nordiske samarbeid kan fortsette etter dagens linjer.

Artikkel 122

inneholder regler om taushetsplikt for en rekke personer som i offisiell sammenheng kommer i kontakt med visse typer opplysninger angitt i artikkelen. Taushetsplikten fortsetter selv etter at deres funksjoner i forhold til EØS-samarbeidet, er opphørt.

Artikkel 123

fastslår en adgang for partene til å iverksette tiltak for å ivareta sine sikkerhetsinteresser på de vilkår som er nærmere definert i Artikkelen. Den ligger nær opp til artikkel 21 i EFTA-landenes frihandelsavtaler med EF. I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 424) er partene enige om ikke å gjøre urimelig bruk av denne bestemmelsen for å forhindre frigiving av opplysninger til bruk for overvåking på konkurranseområdet.

Artikkel 124

har som bakgrunn Artikkel 4, som setter forbud mot forskjellsbehandling på grunnlag av nasjonalitet innenfor Avtalens virkeområde. Artikkel 124 fastslår det samme forbud når det gjelder EØS-borgeres adgang til å plassere kapital i selskaper definert i Artikkel 34.

Artikkel 125

fastslår at Avtalen ikke berører avtalepartenes regler om eiendomsretten. Dette innebærer at Avtalen ikke får virkning på f.eks. forholdet mellom privat og offentlig eierskap i det enkelte land.

Artikkel 126

fastslår at Avtalens geografiske virkeområde for EFs vedkommende faller sammen med Romatraktatens. For EFTA-landenes vedkommende skal disse lands territorier omfattes av Avtalen. Kongeriket Norges territorium inkluderer Svalbard og Jan Mayen, som i prinsippet omfattes av Avtalen. Imidlertid er Norge i Avtalens Protokoll 40 (S.v. 1 s. 184) gitt adgang til å holde Svalbard utenfor Avtalens virkeområde. I så fall skal bestående avtaler dvs. bl.a. EFTA-konvensjonen og frihandelsavtalene mellom Norge og EF fortsatt være i kraft for Svalbards del i forholdet til andre parter av EØS-avtalen. Det tas sikte på å benytte denne adgang når Avtalen ratifiseres.

Artikkelens annet punkt unntar også Åland fra Avtalens virkeområde, men med en adgang for Finland til å notifikere at øygruppa likevel skal omfattes. Etter finsk grunnlov må en slik tiltredelse ha Ålands samtykke.

Artikkel 127

fastslår at Avtalen kan sies opp med 12 måneders varsel av enhver part. Bortsett fra plikten til å notifikere de andre partene, er det ingen formelle hindringer knyttet til oppsigelse. Da en slik uttredelse vil måtte kreve visse endringer i Avtalen, skal det straks sammenkalles til en diplomatkonferanse for å vurdere nødvendige endringer av Avtalen.

Artikkel 128

bestemmer at et europeisk land som måtte bli medlem av EFTA også har rett til å søke om å bli part i Avtalen. Nye EF-medlemmer som ikke allerede deltar i EØS, skal anmodes om tiltredelse. Slik tiltredelse krever samtlige avtaleparters samtykke.

Artikkel 129

fastslår at samtlige tretten språkversjoner av Avtalens tekst har samme gyldighet. Dette gjelder såvel Avtalens hoveddel som dens protokoller, vedlegg og de EF-rettsakter som vedleggene henviser til. Bestemmelsen fastslår også at Avtalen trer i kraft 1. januar 1993, dersom alle avtaleparter da har deponert side ratifikasjons- eller godkjenningssdokumenter. Dersom notifikasjon om at alle parter har ratifisert eller godkjent ikke foreligger innen 30. juni 1993, skal partene sammenkalle en diplo-

Om samtykke til ratifikasjon av Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS)

matkonferanse for å vurdere situasjonen. I omforent møtereferat fra forhandlingene (S.v. 1 s. 425) er partene enige om at dersom noen av dem ikke kan ratifisere Avtalen, skal de forhandlingsparter som har undertegnet den, vurdere den situasjon som er oppstått.

OM TILPASNING AV EF-RETTSAKTER TIL EØS-FORPLIKTELSER - AVTALENS PROTOKOLL 1

EØS-avtalen gjør til EØS-forpliktelser en rekke EF-rettsakter. I det alt vesentlige dreier dette seg om direktiver og forordninger. Avtalens vedlegg inneholder lister over de rettsakter som er en del av Avtalen. Avtalens Artikkel 119 fastslår at vedleggene og de rettsakter som vedleggene henviser til, er en integrert del av Avtalen.

Enkelte ord og uttrykk - eller deler - av rettsaktene passer imidlertid ikke når de skal være uttrykk for EØS-forpliktelser. Disse er særegne for EF, og får et annet innhold når de anvendes på EØS-samarbeidet. Det mest praktiske eksemplet er ordet «medlemsland», som i EØS-sammenheng stort sett kan forstås som en henvisning til EØS-land. Likeledes må bestemmelser om EF-landenes forpliktelser overfor fellesskapsinstitusjonene (rapporteringsplikter m.v.), og om særskilte beslutningsprosedyrer, anses erstattet av Avtalens bestemmelser om beslutningsprosessen i EØS og av reglene i EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen samt i avtalen om EFTAs faste komité.

Det har ofte vært vanskelig å fastsette hvilke ord som må gå inn i en EF-rettsakt til erstatning for eksisterende ord, så den kan anvendes som EØS-forpliktelse. Dette er heller ikke påkrevet. Ved å gi generelle anvisninger på hvordan en del tilpasninger skal løses, kan man likevel gi en tilfredsstillende anvisning på hvordan EØS-forpliktelsene er å forstå.

Anvisningene er i Avtalen gitt på flere måter. Dels finnes de i Avtalens vedlegg under henvisningen til vedkommende rettsakt. De tar da sikte på å løse problemer som er særegne for vedkommende rettsakt. Dels finnes det - gjerne innledningsvis i vedkommende vedlegg - mer generelle tilpasninger som gjelder for alle rettsaktene vedlegget refererer til.

Endelig er det i Avtalens Protokoll 1 (S.v. 1, s. 32) gitt en del tilpasninger som gjelder generelt for *alle* Avtalens vedlegg. Disse tilpasningene er ikke gitt i form av erstatningsord, men beskriver hvordan en del EF-terminologi og bestemmelser er å forstå, anvendt i EØS. Dels inneholder Protokoll 1 henvisninger til andre deler av EØS-avtalen (jf. f.eks. pkt. 2 og 3 om komitéprosedyrer og beslutningsprosessen) eller - i realiteten - til EFTA-avtalen om Overvåkingsorganet og Domstolen og avtalen om EFTAs faste komité (jf. f.eks. pkt. 4 bokstav d.).

På andre punkter gir Protokoll 1 selv uttrykk for hva som skal gjelde i stedet for den EF-interne regel. Sentralt her er pkt. 7. Det innebærer at regler som i EF etablerer rettigheter og plikter for borgere og foretak i EF-landene, samt for EF-landene selv og deres offentlige institusjoner overfor hverandre, i EØS skal leses som regler som etablerer rettigheter og plikter for borgere og foretak i hele EØS-området samt for avtalepartenes myndigheter og institusjoner i forhold til hverandre. Dersom et direktiv f.eks. bestemmer at borgere i EF-landene har visse rettigheter (f.eks. utdanning for sine barn, når de bor i et annet EF-land enn der de har statsborgerskap), betyr dette at regelen i EØS innebærer at borgere i et EØS-land har de samme rettigheter når de bor i et annet. Men i forholdet EF-landene i mellom, vil det fortsatt være EF's egne regler som gjelder.